

קונטרס הבינוני

פרשת בלק תש"פ

(חוקת בלק בחו"ל)

שנה ב' חוברת מ'

שיעורי

הרב שמעון שפיצער שליט"א
הנלמדים בבית המדרש 'בית אהרן'
רח' פחד יצחק 5, ביתר עילית ת"ו

הבינוני

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליט"א

A PROJECT OF

שמעו ותחי נפשכם!!

האזינו למאות שיעורים השווים לכל נפש
הנאמרים מדי יום ביומו בכל מקצועות התורה
והחסידות מסודרים להפליא ומלאים כל טוב

קול הבינני

בארה"ב

718-686-8300

ארץ ישראל

072-257-7726

להצטרף לקבלת השיעורים או החבורות

באימייל ולשלוח הערות:

info@lomdoschasidus.com

H0722577726@gmail.com

347.351.2400 / 053.311.0743

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליטיא

מפתח הענינים:

מדור אמונה ובטחון – שיעור נ"ח – חובת הלבבות שער הבטחון פרק ב'

בקשת טובות מבעל הרחמים

תורת ה' תמימה \ סותר על מנת לבנות \ היציאה מההכחשה \ דרכם של בני אדם לסמוך על רחמי בשר ודם \ דוגמאות נפוצות מחיי היום יום \ בקשת עזרה הגורמת לגאווה \ גדול הדור ללא פוזמקאות ברגליו \ בקשת עזרה הגורמת לענווה \ בקשת עזרה הגורמת לתחושת עבדות \ זהירות ! סכנה \ השלך על ה' יהבך \ השתמט מן הסכנה \ בקשת עזרה בקרירות עצומה \ סימן מובהק לראות אם האדם בוטח בה' \ הנשען על זולתו גורם לעיכוב השפע \ ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו \ אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו \ העבודה לקשר את הרחמנות למקורה \

יום ב' פרשת בלק (חוקת בלק בחו"ל) – ז' תמוז ה'תש"פ

כוונת ברכת אשר יצר – גדלות האדם כנגד פחיתות גופו

רופא כל בשר – נס בן דורנו \ חזק ונתחזק בעד עמנו \ משפע הברכה העליונה \ תיכף לברכה שפע \ גוזל אביו ואמו כיצד ? \ הברכות במשל הכספומט \ מאה ברכות לעצירת המגיפה \ בשלושה דברים בני אדם דומין לבהמה \ מלאכת נקביך ותופיך בך \ מערכת נפלאה של ענווה \ ומפליא לעשות \

יום ג' פרשת בלק (חוקת – בלק בחו"ל)

כוונת ברכת אשר יצר – מבשרי אחזה אלו-ה

עצה נפלאה לאהבת ה' \ אל תהיו כעבדים המשמשים ע"מ לקבל פרס \ למה תרחיק נדוד ? \ גילוי דעת בשבילנו \ החסידים היו שוהין שעה אחת \ קשין נקביו של אדם \ מצא לו בע"ח לפרוע את חובותיו \ השמר פן תשכח \ סיבת מורכבתו של הגוף \ הגשמי ככלי לרוחני \ כוחה של ברכת אשר יצר להמשיך רפואה

יום ד' פרשת בלק (חוקת בלק בחו"ל) – ט' תמוז ה'תש"פ

כוונת ברכת אשר יצר – עצות מעשיות לחיזוק הכוונה

אין הסכם בלי הסכמת שני הצדדים \ נתינת הדעת על העיכובים השונים \ עשה ברכתך קבע \ הברכה פוגשת אנו תמיד באמצע עיסוקנו \ בוקר אערך לך ואצפה \ עצתו של חסיד בן תשעים \

מדור שבת קודש – צפרא דשבתא

לימוד תורה בעניינים הנוגעים למעשה

עשה לך קהילות \ גודל ענשו של הנמנע מלבוא לדרשה בשבת \ איסור קריאת כתובים בזמן הדרשה \ היצר מונע את האדם מלימוד דברים הנוגעים למעשה \ המשכת אור השבת \ מה נאוו לחייך בתורים \ חיות לששת ימי המעשה \ על דא חלשה דעתו של רבי חייא \ מעשה אומן – אגדה משולבת בהלכה \ חסידים ואנשי מעשה \

מדור הילולא דצדיקא

רבינו חיים בן עטר וספרו אור החיים על התורה

שתי תועלויות בלימוד הספר \ מסוגל לטהרת הנשמה \ מזכך את הנפש ואת הרוח \ מקור ליסודות החסידות \ גודל פרישותו וטהרתו \ כך העירו את ה'אור החיים' מדביקותו \ נהנה מזיו השכינה \ גדלות נשמתו \ במתיבתא דרקיעא \ על סיבת נטישתו את טבריא \ ויקרא שמו בישראל חיים \ עם הבעש"ט הקדוש \ יסודות החסידות \

מדור הילולא דצדיקא

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה ב"ר צבי הירש זיע"א – האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג

אם תשרפני באש... \ מקים מעפר דל \ מלאך מליץ יושר \ בעבותות של אהבה \ חוק נתן ולא יעבור \ מתוך החושך מאיר האור \ כי חמת אדם תודך \

לזכות אליעזר בן פיגא ומשפחתו

לזכות ולרפואה שלימה

אברהם אליעזר בן צירל צילה

נדבת ידידינו מחברי 'וועד הפועל'

הר"ר שמואל פנחס טעננבוים הי"ו

לע"נ הרה"ח ר' דוד שלמה ב"ר גרשון ז"ל

נדבת בנו הר"ר בנימין ווייצער הי"ו מחברי 'וועד הפועל'

מדור אמונה ובטחון – שיעור נ"ה – חובת הלבבות שער הבטחון פרק ב' בקשת טובות מבעל הרהמים

תורת ה' תמימה

לבבך" – העסק בתורה הוא אשר יעורר את לבך לאהבת את ה' בכל מידה ומידה שהוא מודד לך¹. ועוד זאת יתבוננו התלמידים במפרשי התורה על הפסוק "ואהבת את ה' אלוךך", וימצאו עוד כמה וכמה דרכים של התבוננות אשר על ידיהן ידיעו לאהבת ה'.

סותר על מנת לבנות

רבינו בעל חובת הלבבות יסד אף הוא את חיבורו, ולכן מלבד מה שהודיע לנו כמה תועליות תהיינה לנו אם נשים את מבטחנו בה' אלוךך ישראל, הוא בא בפרק השני ליתן לנו תשובות לכל המחשבות המעכבות אותנו מלבטוח בה', ובכך הוא סולל לנו את הדרך אל הבטחון. בתחילת הפרק מביא רבינו המחבר שבע סיבות בשבילן בני אדם בוטחים על הברואים, ובסוף הוא מבאר מדוע כל אלה יוכל האדם להשיג מהשיג מהשיג דווקא. ויותר מאריך הוא בחלק הראשון משהוא מאריך בחלק השני, וכל כך למה? משום שהרוצה לסלול לעצמו דרך חדשה,

בשיעור זה נעבור לפרק ב' משער הבטחון שבספר חובת הלבבות, ונקדים: יש לך מלמד שאומר לתלמידו מה עליו לעשות, אך אינו אומר לו איך יגיע לכך. ולפעמים גרוע מזה; הוא אומר לו מה לא לעשות ואינו אומר אפילו מה לעשות. אולם התורה הקדושה אינה כזו, היא מלמד אותנו מה לא לעשות ומה לעשות, ואף מראה לנו דרך איך לצאת מההרגלים הישנים הבלתי ראויים ואיך לרכוש תחתיהם הרגלים ראויים ולעלות במעלות הסולם אשר ראשו מגיע השמימה.

דוגמא לדבר: התורה אמרה "ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך – בכל מידה ומידה שהוא מודד לך". ישאלו התלמידים: איך נגיע לידי זה? איך נעורר את הלב לאהבת את ה' בכל המצבים המשתנים? יענה הרב תיכף ומיד: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על

¹ כדאיא בספרי הובא במשנה ברורה (ביאור הלכה סימן א).

מחשבות טהורות של אמונה ובטחון, מוכרח הוא להפסיק להמציא לעצמו תירוצים משונים, ולהתחיל להודות בפה מלא כי מחשבותיו הן מחשבות כפרניות ועקומות...

דרכם של בני אדם לסמוך על רחמי

בשר ודם

נעבור לדברי רבינו המחבר: אף **הסבות אשר בהן יתכן הבטחון מהבוטח על הברואים** (הסיבות אשר בשבילן יבטח הבוטח על אנשים בשר ודם), **הן שבע. אחת מהן** (והיא החזקה מכל הסיבות, ולכן פתח בה רבינו ראשונה) **הרחמים** (רחמים מתעוררים על-ידי נתינת דעת ושייכים רק אצל בני אדם ולא אצל בעל חיים – פת לחם) **והתמלה** (חמלה היא תחושה טבעית ושייכת גם אצל בעלי חיים – פת לחם) **(והאקבה, פי האדם פשהוא יודע בנברו שהוא מרחם וחומל עליו, יבטח בו ותנוח נפשו עליו בכל מה שיטריחוהו מעניניו)** (כלומר, כל פעם שירצה להטריח מאן דהו, יחשוב בלבו את מי ראוי לו להטריח ומי ירצה לבוא לעזרו, ואז תעלה בו המחשבה לפנות לפלוני שבוודאי ירחם ויחמול עליו מפני שהוא קרובו או ידידו הטוב).

דברי רבינו מסמרות שערות ראש, שהרי כל-כך אנו רגילים במחשבה זו, והנה אנו נוכחים לראות כי מחשבה של כפירה היא, פשוטו כמשמעו. באותו רגע שהאדם העלה במחשבתו לפנות לעזרה לידידו ורעו הטוב, והרגיש תוך כדי שהלה בוודאי יעזור לו וכי יש לו על מי לסמוך, אע"פ שלא פנה אליו עדיין בפועל, כבר עלה בידו להתנתק מהקב"ה, וגובלת מחשבתו באיסורי דאורייתא.

מוכרח קודם לכן לעקור את הדרך הישנה. רבינו המחבר ידע שאם יבוא ישירות ויאמר לנו כי אבינו אב הרחמן אוהב אותנו עד לאחת וממילא צריכים אנו לבטוח בו, לא יצא מזה כלום (והיינו דומים לאותם האומרים שעוסקים בבטחון, ואפילו לומדים חובת הלבבות באופן קבוע, ואין אנו רואים עליהם כי השתנו לטובה). לכן הוא בא ואומר לנו: מה שעליכם לעשות נדון בפעם אחרת; כעת רוצה אני לדון אתכם במה שאתם רגילים לעשות מאז ועד היום, איך אתם פועלים ואיך אתם חושבים, והריני מבקש ממכם שתסכימו להודות על האמת שכך אתם חושבים וששורש מחשבותיכם נעוצים במה שאומר לכם, וכשתבינו היכן טעותכם, בטוחני שהמלאכה תהיה קלה להשריש בלבכם את אופני המחשבה החדשים שתבואו על ידיהם אל הבטחון השלם. דעו לכם שלאמץ מחשבות של בטחון אינו מלאכה קשה; המלאכה הקשה היא לעקור ולשרש את אלפי המחשבות החולות שכבר הורגלתם בהן.

היציאה מההכחשה

ונחדר שוב: ישנם שני קשיים עיקריים המעכבים לקנות את מידת הבטחון, הקושי האחד הוא מה שהאדם הורגל לחשוב מחשבות של כפירה וכעת קשה לו לעזוב את מחשבותיו, והקושי השני הוא מה שאין האדם מוכן להודות שהמחשבה שהורגל בהן עד כה, היו מחשבות כפרניות. מעדיף הוא לעטוף אותן באיצטלא של השתדלות וכדומה ובלבד שלא יצטרך לעמוד על טעותו. אכן כדי שהאדם יוכל להשליך מלבו את המחשבות הנושנות ולהביא תחיהן

אומר לכל: "ברוך השם! יש לי אח עשיר ובוודאי ילווה לי כדי הוצאות הנישואין", אין הוא באמת בוטח בשם ה' אותו הוא מזכיר בפתח דיבורו, אלא הרי הוא כאומר: בענין הכספי אני מסודר, שהרי אחי מלווה לי מכל הלב... אינני צריך לדאוג לכך... ברוך השם, ברוך השם, הלוואי שכל היהודים יהיו מסודרים כמוני...

דוגמא שלישית נפוצה מאוד: ראובן מבקש משמעון אשר ממילא הולך למשרד פלוני, שיביא לו איזה 'מסמך' שהוא זקוק לו מאותו משרד, וכשהוא מבקש זאת ממנו, הוא חושב בלבו: הלא כמה פעמים עשיתי לו טובות מעין אלה, ובוודאי ירצה עכשיו להחזיר לי טובה תחת טובה... הנה אף זה נקרא סומך על בשר ודם באמרו כי בוודאי פלוני ירחם ויחמול עליו.

צאו וראו איך אנשים אומרים זאת בפה מלא: אני נותן לו דירה לשבת כדי שבבוא העת אוכל לבקש ממנו את שלו. ובבוא עת תשלום, יאמר האיש: הלא נתתי לו שבע פעמים, עכשיו בוודאי יתן לי את שלו, אין לו ברירה להתחמק ממני... מחשבות עקומות הן וצריך לעקור מן היסוד.

בקשת עזרה הגורמת לגאווה

ובכן, כאן ישאל כל שומע: הלא פשוט וברור שהאדם צריך מידי פעם לבקש טובות מאנשים, וכשהוא מבקש, יבקש מקרוב משפחה או ידיד אשר יותר מצוי שירצה לבוא ולעזור, וכי דבר זה לכשעצמו פסול יש בו?! וכי נאמר מעתה שעלינו לבקש טובות דווקא מאנשים שאין הסברא נותנת שירצו לעזור!?

אכן כדי לענות על שאלה זו, נבוא

ש'א! יודעקו בני אדם, אל תדבר כך... הרי מחשבה רגילה היא... לא, לא, אומר לנו המחבר, מוכרחים אתם לדבר על כך, כי אם לא תדברו אלא תעדיפו להשאיר את הדבר טמון ומכוסה, תמשיכו לחיות בשקר ותהיו ח"ו מרוחקים מהקב"ה.

דוגמאות נפוצות מחיי היום יום

דוגמא נפוצה שאין אחד שם אותה על לבו: מי שיש לו שבעה ילדים בלע"ה והנה נולד לו הילד השמיני. אשתו היולדת שואלת: מי יטפל עכשיו בימים הראשונים בשבעת הילדים הנמצאים בבית? מי יקח אותם לבית ספרם ומי יחזיר אותם וכו'? והוא משיב: מה יש לדאוג? אמא שלי או אמא שלך בוודאי יבואו לעזרתנו... מי גילה לך רז זה? אולי לא ירצו לטפל בילדינו? לא, בוודאי ירצו, אפשר להרגע.

אכן, גם על זה דיבר רבינו בעל חובת הלבבות – האדם כשהוא יודע בחברו שהוא מרחם וחומל עליו, יבטח בו ותנוה נפשו עליו בכל מה שיטריחהו מענייניו, והרי זה מחשבה פסולה הסותרת את הבטחון בה'.

דוגמא נוספת: מי שעומד קודם נישואי אחד מצאצאיו וזקוק להלוואה. הוא יודע באחיו שיש לו כסף לרוב, וגומר במחשבתו לפנות אליו בבקשת הלוואה, באמרו: בוודאי ילווה לי, מדוע לא? הלא אחי הוא ויש בינינו אהבה טבעית. לא זו בלבד, הרי בשלושת הבנים הראשונים שחיתנתי הלווה לי סכומים נאים והחזרתי לו את ההלוואות בעתן ובזמנן, מדוע לא יסכים להלוות לי גם עתה?

הנה איש זה סומך ובוטח על אחיו בשר ודם תחת אשר יבטח בה', ואע"פ שהוא

בפרך", עוד יוכל דבר זה להוליד בלבנו ההרגשה שהכל חייבים לו, הכל צריכים לשרתו והכל צריכים להטריח בשבילו, וממילא תגדל אצלו מידת הגאווה.

גדול הדור ללא פוזמקאות ברגליו

ואכן כך ראינו את גדולי התורה בכל הדורות נמנעים ככל שביכולתם מלבקש טובות מאחרים. אחד מבאי ביתו של הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל המכונה ה'סטייפלר', העלה על הגליון את מה שראו עיניו, איך פעם בהיות הגאון בגיל שיבה, נכנס לבית הכנסת והוא ללא פוזמקאות ברגליו, אמנם נעול היה במנעלים, אך ללא פוזמקאות. מה שנודע הוא, שכבר אין בכוחו ללבוש בעצמו את הפוזמקאות, וכיון שלא רצה להטריח איש ואף לא את בני ביתו, סבר כי עדיף להגיע ככה לבית הכנסת.

ההימנעות מלבקש טובות מאחרים נבעה אצל גדולי הדורות נקיי הנפש ממקום טהור מאוד שבנפש, ממקום של ענווה נפלאה, באמרם לעצמם – איך נוכל לשעבד נפש ישראלית בשביל צרכינו האישיים? ומקור לזה במסכת סוכה (כח, א), שם נאמר בין שלל המעלות המנויות שם על רבי יוחנן בן זכאי: ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו.

נכדו של הגאון רבי שלמה זלמן זוננפלד זצ"ל סיפר ששמע אותו לעת זקנותו מתחטא לפני קונו, וכך אמר: רבונו של עולם, כל שנותיי הייתי נזהר שלא להזדקק לאחרים כדי שלא להטריחם, מבקש אני ומתחנן בפניך שתעזור לי גם להלאה שלא אזדקק לאחרים, ועד שתיטול את נשמתי ממני, תשמור את כוחי במותני כדי שאוכל

לחקור מה מתחולל בנפש האדם בשעה שהוא מבקש טובה מחבירו. והרי בכל מה שעושה האדם, מתחולל בנפשו משהו. כשהוא משקר נפשו מתכווצת, כשהוא כועס נפשו מתחממת, וכן הלאה. מה נעשה לנפשו של אדם כשהוא מבקש עזרה מאחרים?

והנה כשנתבונן נראה שיש כמה שינויים שיכולים להתחולל אז בנפשו של המבקש עזרה, והם דבר והיפוכו. יש מי שיתמלא בשעה זו גאווה גדולה, כאשר יאמר בלבו: הן אמרו חז"ל שעל האדם להרגיש שכל העולם כולו לא נברא אלא בשבילו, והנה יש לי כעת שעת הכושר להוציא מאמר זה מן הכוח אל הפועל. וכך יבקש ברוחב לבו: עשה לי! הבא לי! הגש לי! וירדה בפלוני כאדון הרודה בעבדו.

וכבר אמרו על כך הצדיקים שאפשר לעבור בכך על איסור "לא תרדה בו בפרך", כי אם בעבד גמור שקנית בכסף מלא נאמר איסור זה, בעבד שקנית בלא כסף לא כל שכן? ונחוץ לדעת שהדברים אמורים גם לגבי אב ובן, כי גם האב ישעבד לפעמים את בנו וירדה בו בפרך ללא שום היתר.

כך מסופר על הרה"ק ה'אמרי אמת' זיע"א שהסב פעם בסעודה ונכדו עמו. כשהגיע זמן נטילת מים אחרונים, נעמד ה'אמרי אמת' להביא בעצמו מים אחרונים. שאלה אותו אשתו הרבנית: הלא נכדך כאן, מדוע לא תבקש ממנו להביא מים אחרונים ותחנך אותו בכך? נענה לה הרה"ק: בוודאי אני מחנכו! אני מחנכו שמה שאפשר לעשות לבד, אין מבקשים אותו מאחרים.

הוא אומר: **כשהאדם מבקש טובות מאחרים, הוא נמצא בסכנה גדולה, כי מלבד מה שהוא עלול לעבור על "לא תרדה בו**

לשמש את עצמי...

בקשת עזרה הגורמת לענווה

ואמנם כאן נחוץ להדגיש, שאצל אנשים פשוטים נובע לפעמים ההימנעות מלבקש טובות מאחרים מהרגשה הפוכה, מהרגשת גאווה. אל תעזור לי! אני יכול לבד... גדול אני ואינני זקוק שיעזורני... ונמצא שהמה כאשר יבקשו טובות מאחרים, יעוררו בלבם ענווה, לא גאווה.

ואף זה מקור יש לו בש"ס, והוא במסכת עבודה זרה (ה, א), שם מבואר שבני ישראל נקראו כפויי טובה, משום שבשעה שאמר להם הקב"ה: "מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצוותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם", היה להם להבין כי פתח פתח להם הקב"ה שיוכלו לבקש על זה, והיה להם להשיב: "תן אתה", כלומר, תסייע אתה בעדנו שנוכל ליכות לכל זה, וכיון שלא ביקשו, נחשבו ככפויי טובה. ופירשו שם התוספות: לך קראם כפויי טובה, שלא רצו לומר אתה תן, לפי שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך. היינו כדרך בני אדם הממאנים לבקש טובות מאחרים מחמת גאווה, כדי שלא יצטרכו אחר-כך להרגיש מחוייבים להם.

בקשת עזרה הגורמת לתחושת

עבדות

ואכן מכאן אנו באים לתמורה נוספת שיכולה להתחולל בנפש האדם בשעה שהוא בא לבקש טובה מאחרים, וזו ההרגשה שמתעוררת אצלו שהוא נעשה עכשיו עבדו של פלוני. וזה ממש מה שנתבאר זה עתה מדברי התוספות במסכת עבודה זרה, שזו

היתה הסיבה שבגללה לא אמרו בני ישראל להקב"ה "תן אתה", כי לא רצו להרגיש מחוייבים לו.

אמור מעתה: כאשר האדם בא לבקש עזרה מזולתו, עליו לדעת תחילה לכל שהוא מכניס את עצמו לסכנה גדולה, כי עלול הוא להרגיש אחד משני אלה, או שפלוני נעשה עבדו שלו, או שהוא נעשה עבדו של פלוני. ובשניהם יתרחק מהקב"ה, כי בשעבדו את פלוני, יתמלא לבו גאווה, ובהשתעבדו לפלוני, יעבור על האזהרה: כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, ועוד יבוא מזה לידי חנופה מכיון שהוא מרגיש את עצמו כעבד לו. ונמצא לגבי המבקש לדעת אם מותר לו לבקש עזרה מזולתו, שאין אנו אומרים לו שהדבר אסור, אך אנו מזהירים אותו על הסכנה שבדבר.

זהירות! סכנה

והרי זה כמי שבא לשאול אם מותר לו לעבור את הים, ולאחר שמהירים אותו בכל מיני אזהרות על הסכנות השונות הכרוכות בכך, הוא נעמד על רגליו וצווח ככרוכי: הלא טפלי תלויים בי ואני מחוייב לעבור את הים! מה אנו עונים לו? לא אמרנו לך שלא תעבור, רק אמרנו לך שהמים עמוקים ושתיקח בחשבון את כל הסכנות הכרוכות בכך. וכי תשאל אם כך מה עליך לעשות? התשובה היא, לנקוט בכל אמצעי הזהירות, אך יותר טוב מהכל שתבדוק היטב אם תוכל לחסוך לעצמך את הסכנה, וזאת על-ידי שתשיג את מבוקשך באופן אחר, מבלי לעבור את הים.

אומרים לו למי שרוצה לבקש עזרה מאחרים: דע לך שאתה הולך להכניס את

זקוקים לאיזו טובה, קטנה שבקטנות, שיוכלו לבקשה מה' הוא האלוקים בעל היכולת ובעל הכוחות כולם. תחת כן, הם מתחילים לחשב מחשבות מי יוכל לעשות להם את הטובה הזאת, וכל מחשבותיהם נתונות במי יתמלא עליהם חמלה ורחמים יותר משאר באי העולם וכל הקרוב קרוב קודם.

למה אתם פונים מיד לעזרת בני איש? הלא כל רחמנותם נובעת ממידת רחמנותו של הקב"ה! אל תבקשו מאת הקב"ה שיתן רחמים בלבד של פלוני למלאות לכם מבוקשכם, אלא תבקשו ישירות ממנו שימלא לכם את מבוקשכם. **תעשו נא רשימה לעצמכם של כל אלו שחומלים עליכם ומוכנים לבוא לעזרתכם, ושימו את הקב"ה בראש הרשימה, כך שמעתה ואילך כשתפתחו את רשימתכם, תפנו בראש ובראשונה אל הקב"ה בכבודו ובעצמו.**

השתמט מן הסכנה

ישאלו שוב: ובכן, אין שום היתר לפנות לעזרת בני איש? והתשובה היא שאכן אילו היינו במדרגה יותר גבוהה, היינו יכולים להסתפק בפנייתנו אל הקב"ה ולא היינו זקוקים כלל לפנות לעזרת בני איש, אלא הקב"ה היה מספק לנו את כל צרכנו עד לפתח הבית. אך היות שעדיין לא הגענו למדרגה זו, לכן לאחר שפנינו אל השי"ת וחיכינו מעט, יכולים אנו לפעמים לפנות לבשר ודם ולבקש ממנו את הטובה שאנו זקוקים לה.

מי שיעשה כן, יגלה מהרה שהוא חוסך הרבה מאוד מבקשות העזרה שהיה רגיל אליהן, ולמשל בדוגמא שהובאה לעיל

עצמך לסכנה גדולה, ובכן כדאי לך מאוד שתבדוק היטב אם אתה מוכרח לכך או שתוכל להשתמט מן הדבר ולהסתדר באופן אחר.

ואכן כך הוא מפורש להדיא בדברי רבינו בעל חובת הלבבות בהקדמתו, כשהוא מונה את התועליות שבבטחון בה' על פני הבטחון בבשר ודם, וזה לשונו בדבריו על בעל הבטחון: אבל יתפשט מבגדי טובותם וטורח הודאתם וחובת תגמולם. ומבאר שם בעל "מרפא לנפש", שבוודאי אין כוונתו כפשוטו שבכך ייפטר מלהחזיק טובה לאחרים, כי דבר זה אינו מעלה אלא חסרון כאמור לעיל, אלא כוונתו שבכך יחסוך מעצמו את הסכנה הגדולה הכרוכה בבקשת טובות מאחרים, להיעשות עבד לאנשים המטיבים לו.

ובלשון בעל "מרפא לנפש": **"בעל הבטחון רואה ועושה כל הפעולות שלא יצטרך לבריות ושלא ילביש עצמו בטובות אחרים"**. אין זה נובע חלילה מגאווה, אלא מזה שהוא יודע שבקשת טובות מאחרים עלולה להורידו ממדרגת הבטחון שלו, והוא מעדיף שלא להכניס את עצמו בסכנה זו.

השלך על ה' יהבך

והנה לאחר שנודע לנו על הסכנה הטמונה בבקשת טובות מאחרים, כמו גם על הצורך להשתמט ממנה כמה שאפשר, אנו באים אל ההכרה שהטוב ביותר כשאנו זקוקים לאיזו טובה, הוא לפנות אל השי"ת ולבקש ממנו שיספק לנו טובה זו. ומה נאמר ומה נדבר - אין אנו מורגלים בדבר זה. אנשים רבים אמנם מתפללים ואומרים תהלים, אך אף הם אין שמים על לבם כאשר

הבית... אין מי שיכול לעזור לי מלבדך..." מדוע תדבר כך? הלא אתה הולך עקום!!! ומפליא לראות איך הוא מקדים לומר פרק תהלים לפני שהוא ניגש אליו ללחצו אל הקיר. אם היית מבין באמת שהקב"ה יכול לעזור לך במצוקתך, לא היית מנסה אפילו לשכנע את האיש אשר לפניך, אלא היית ניגש אליו בקרירות מתוך ידיעה שאתה עושה כן רק כדי שלא תזדקק לנס גלוי ורק כדי למלאות שליחותך לזכות את פלוני במצוה זו (וכמו שענה רבי עקיבא לטורנוסורפוס הרשע שמסיבה זו ברא הקב"ה עניים, כדי לזכות את העשירים בחיי העולם הבא), והיית יודע באופן ברור שאין הישועה תלויה באיש זה, אלא אם יזכה יהיה הוא הצינור לישועתך, ואם לאו – יתמנה איש אחר לכך.

סימן מובהק לראות אם האדם בוטח בה'

מסיבה זו לא ייבהל בעל הבטחון כאשר פלוני ידחנו ויסרב למלאות את מבוקשו, ואכן סימן מובהק הוא לראות אם האדם בוטח באמת בה' אם לאו. מי שמתרגז וכועס כאשר פלוני מסרב לעשות לו את מבוקשו, הרי הוא כמודיע בשער בת רבים: יודע אני שאין הקב"ה יכול לעזורני, רק פלוני יכול לעזורני, והיות שפלוני התחמק מלמלאות את מבוקשי, הרי הוא רשע מרושע וכפוי טובה ואצא כנגדו במלחמת חרמה...

חבל, חבל, על-ידי התבוננות ותפילה אפשר לעשות את בקשת העזרה באופן הנכון על-פי התורה ולחסוך בכך אין סוף עגמת נפש וצער. הלא מחוסרי הבטחון

במי שנולד לו בביתו ילד שמיני, מי הכריח לך לפנות מיד אל קרובי משפחתך ולבקש את עזרתם? אולי אם היית ממתין מעט, היו הם מציעים את עצמם לעזור לך ואז היית חוסך את כל חוסר הנעימות שנובע מזה שאחד אחרי השני דחו את בקשתך, ורק האחרון נתמלא עליך חמלה...

פנה אל הקב"ה בתפילת השחר, ואז הסח את דעתך מכל הענין, וכשתבוא אל תפילת המנחה, תבקש ממנו שוב, ואז תוסיף לאמור: הטוב בעיניך עשה... לפתע תראה שכולם חפצים לבוא לעזרתך, מבלי שתצטרך אפילו לנקוף אצבע, והנה יקיים כך הפסוק "והבוטח בה' חסד יסובבנו".

בקשת עזרה בקרירות עצומה

ואולם כשהאדם זקוק לטובה מסוימת אשר בדרך הטבע אין מי שיבוא להציע לו לעשותה לו, למשל מפני שאין מי שיוודע מכך שהוא זקוק לה, אם כי גם בזה נושעים בעלי הבטחון בדרך מופתית כל שהם מתרגלים להשליך יהבם על ה' בדרך האמורה, מכל מקום יש כבר מקום כאן לפנות לעזרת בני איש, אולם הדרך בזה היא לפנות אליהם בקרירות עצומה.

יכולים לראות בן אדם ניגש אל חבריו ומתחיל ללחוץ אותו אל הקיר: "אני אומר לך שאין לי ברירה אחרת... חוץ ממך אין מי שיכול לעשות לי טובה זו..."

השם ירחם! מה אתה עושה? הלא אתה שם מבטחך על רהבים ושטי כזבים עם כל ההידורים, ואינך בוש מלומר זאת בפה מלא!!!

"אני אומר לך שוב, אם לא תבוא לעזרתי יזרקו אותי ואת אשתי ואת ילדיי מן

היודעים אתם מי גרם לכל זה? מבקש הטובה בעצמו הוא זה שגרם שישכחוהו ושירדחו את בקשתו מבלי למלאותה, כי כך סידר השי"ת את הבריאה לטובתנו, שכל פעם שהאדם יסמוך על בשר ודם או על דבר חיצוני מבלעדי השי"ת, לא יוכל השפע לבוא אליו, ואחת מהדרכים לעצור את השפע מלהגיע אליו, היא על-ידי מלאך השכחה שגורם לפלוני לשכוח למלאות לו את טובתו.

ולא זכר שר המשקים את יוסף

וישכחתי

פלוני אומר לו מפורשות: "אתה יכול לסמוך עלי... אני אסדר לך את כל הענין מתחילה ועד סוף על הצד היותר טוב... יכול אתה לשבת באהלה של תורה ולהמשיך בלימודך כאילו לא היה..." והנה כעבור יום או יומיים, כאשר הוא בא לשאול את פלוני אם קיים את מה שהבטיח לו, או שאינו זוכר מאומה מכל אשר הבטיחו והרי הוא כמלך חדש שלא ידע את יוסף, או שאומר לו: רציתי לעזור לך, אך כעת ממש נכנסתי למצוקה כלכלית ואין לאל ידי להושיעך...

הוא גרם לעצמו, הוא ולא אחר, ודבר זה מפורש בדברי רש"י על הפסוק (בראשית מ, כג): ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחתי - מפני שתלה בו יוסף בטחונו לזכרו, הוזקק להיות אסור עוד שתי שנים. איך הוא יכול לבוא בטענות לפלוני ולהתרגז עליו, ואדרבא, עוד צריך הוא לבקש את סליחתו, שהרי גרם לו שייכנס במצוקה כלכלית (אם כי בוודאי יש עוד חשבונות בדבר). זהו היסוד שיסד רבינו בעל חובת הלבבות בהקדמתו: כשבוטחים בפלוני הכל

שנלחמים כדי לקבל את מבוקשם, אף אם בסוף יקבלו את מבוקשם, הלא תוך כדי יעמיסו על כתפיהם משאות חדשות שנוצרו מחמת הריב והמדון שיצרו.

עצור קודם שאתה פונה לעזרת בני איש, ואמור לעצמך: הלא יש לי אחד טוב ממנו שישמח לעזור לי בכל מצב, והלא הוא השי"ת בכבודו ובעצמו, אפנה אליו... ואז תתפלל אל הקב"ה ותאמין בו בלב שלם ותיושע, ואם תראה לאחר זמן שטרם נושעת, תוכל לפנות לעזרת בשר ודם, אך תיגש אליו בקרירות עצומה, ואם ידחה אותך, לא תבהל ולא תרגז, אלא תמשיך להאמין שהקב"ה יחיש לך ישועתך בדרך לא דרך.

הנשען על זולתו גורם לעיכוב השפע

ומכאן אנו באים לנקודה נוספת המוזכרת בדברי רבינו בתחילת הקדמתו לשער הבטחון: יש ושומעים אחד האומר: איזה עולם רע... אף אחד אינו רוצה לבוא לעזרתי... כשאחרים זקוקים לטובות, הם מכירים את מספר הטלפון שלי, וכשאני זקוק פעם ביוכל לאיזו טובה, אין מי שיועיל לעשותה לי... כעין זה יש מי שמבקש מחבירו טובה בהזהירו אותו חזור וזההר שיעשנה היום, כי היא נחוצה לו להיום, והנה חבירו שוכח פעם אחר פעם, וגרוע מכך הוא, כאשר חבירו מתקשר אליו לאחר ארבעה ימים ואומר לו בקרירות: אני מתקשר להודיע לך שלא שכחתי את בקשתך... אני זוכרה היטב, אך עדיין לא הגעתי אליה... הלה כועס: מדוע הוא עושה לי כך? הלא הסברתי לו כמה פעמים עד כמה נחוץ לי הדבר...

שיעשה לו טובה, אינו רואה צורך להזכיר לו שוב, שהרי הוא יודע שאין הדבר תלוי בפלוגי אלא בהשי"ת.

העבודה לקשר את הרחמנות למקורה

ונוסיף עוד לסיים: לא די לנו שנתרגל לחשוב שהגם שפלוגי מרחם עלינו, הקב"ה מרחם עלינו יותר, אלא צריכים אנו לזכור שגם מעט הרחמנות שבלבו של פלוגי מקורו בהקב"ה, כי הקב"ה הוא מקור הרחמנות ומעט מן הרחמנות שלו נאצל בנשמתו של פלוגי שהוא חלק אלוה-ממעל. ולכן אנו צריכים בשעה שאנו מדברים עם פלוגי, להתרגל לזכור שאנו מדברים עכשיו עם הקב"ה שהוא מקור הרחמנות, וכשנעשה כן, נקשר בכך את הרחמנות שבזה העולם למקורה, ונגלה בזה את אלוקותו יתברך בעולם, באותו אופן שהמכיר בהשגחת ה' על-ידי נפלאות הבורא או על-ידי המאורעות הבאות לעולם מגלה את אלוקותו יתברך.

מה שאין כן מי שפונה אל התולדה מבלי לזכור שמקורו ברחמנות העליונה, כי הוא מנתק את הרחמנות שבזה העולם ממקורה, וממילא אין פלוגי יכול לרחם עליו. הוי אומר: הוא עצמו גרם שפלוגי לא יוכל לרחם עליו, וכבר אפשר שעד עכשיו פלוגי ריחם עליו, אך כיון שהוא ייחס לו רחמנות עצמית, ניתק אותו ממקורו ואינו יכול לרחם עליו. והלא זה היה חטאם של דור אנוש, שייחסו כוחות עצמיים לכוכבים ומזלות, ובכך המיטו חורבן לעולם.

קורס.

בעל הבטחון כשעומד בפני איש לבקש את עזרתו, וזכר היטב שנשמתו מדברת כעת עם הקב"ה ורק אליו היא פונה בבקשת עזרה, אלא שמצד המוטל עליו, יש לו לדבר בפיו עם האיש העומד לנגדו, אך אין אצלו שום חילוק איך תיעשה לו הטובה, אם על-ידי איש זה אם על-ידי איש אחר.

כך אמר דוד המלך ע"ה בתהלותיו (מא, י): גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב. רוצה לומר, אפילו איש שלומי שהיה מאוכלי לחמי, כיון שבטחתי בו, הגדיל עלי עקב.

אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו

הנה במדרש נאמר: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, זה יוסף". ותמהו רבים שהרי לפי המבואר בפסוק ובפירושו רש"י, היה בו משום חוסר בבטחון לפי מדרגתו, ואיך ישבח אותו המדרש במה שהיה לקוי בו.

וכבר כתב הגאון 'בית הלוי' זצ"ל ליישב, כי אדרבא, מזה שרואים שבקשתו לשר המשקים נחשבת לו כחטא, אנו יכולים להבין שהיה במדרגה גדולה של בטחון, כי אלמלא כן, לא היה נחשב לו הדבר כחטא.

אך הגאון רבי חיי"ד ווייס שליט"א², אמר ליישב באופן נפלא: בתחילה אמנם ביקש משר המשקים שיזכור אותו, אך מיד הבין שלא טוב עשה, כי יש בזה משום חוסר בטחון, ולכן מאז ואילך במשך שנתיים ימים, אע"פ שהיה ביכלתו להזכיר לו שיקיים לו הבטחתו, לא הזכירו.

הבוטח בה', לאחר שביקש מפלוגי

² דומ"ץ קהל יטב לב סאטמאר באנטווערפן, מח"ס 'ויען דוד'.

עת להשי"ת.

עכ"פ הוא אשר לנו רבינו בעל חובת הלבבות, שנבדוק את עצמנו היטב, ונסכים להודות שהדרך בה חיינו ובה חשבנו עד כה לא היתה נכונה, ובכך ייפתח לנו פתח לעלות על הדרך הנכונה.

עלינו לאהוב את בעל הרחמנות רק משום שיש בו מאותה רחמנות העליונה, יכולים אנו אפילו להימשך אליו, ואפילו לפנות אליו לעזרה באופן הנכון כמבואר למעלה, אבל תוך כדי נזכור שהוא רק מרכבה לרחמנות העליונה ושאנו פונים בכל

לזכות ולרפואה שלימה
אברהם אליעזר בן צירל צילה
נדבת ידידינו מחברי 'ועד הפועל'
הר"ר שמואל פנחס טעננברג הי"ד

יום ב' פרשת בלק (חוקת בלק בחו"ל) – ז' תמוז ה'תש"פ

כוונת ברכת אשר יצר – גדלות האדם כנגד פחיתות

גופו

שישוב לאיתנו. מהרה יצאה ההודעה כי במוצאי שבת קודש יימסר שיעור התחזקות בענין ברכת אשר יצר, איש בל יעדר. וכמה נפלאים דרכי ה', כאשר תיכף לבקשתם, עוד בטרם נכנסה השבת, הגיעה הבשורה המרגינה כי החולה פקח את עיניו, במוצאי שבת הגיעה בשורה נוספת שאפשר להוריד את 'רמת תפקוד' (function level) המכונה ממאה אחוז לשמונים וחמשה אחוז, ולפני ימים אחדים חזקה הבשורה כי ניתקו אותו לגמרי מהמכונה והנה כל מערכות גופו עושים את מלאכתן נאמנה, וכך הולך האיש ומתחזק מיום ליום, ישלח ה' דברו וירפאנו רפואה שלמה.

חזק ונתחזק בעד עמנו

נוכחנו לראות בגודל כוחו של ציבור המתחזק בברכת אשר יצר, ובכן אמרתי מהיות טוב אל תקרי רע, הבה ונתחזק אף אנו בעד עמנו לכוך ברכה זו בכוונה, אשר כפי הידוע מהקדמונים סגולתה גדולה ונפלאה להנצל מכל מחלה ופגע רע.

משפע הבריכה העליונה

והנה תחילה לכל עלינו לדעת,

רופא כל בשר – גם בן דורנו

בשורה טובה תדשן עצם, ונפרסמה בשער בת רבים כדי ליתן תודה למי שהחיים שלו, וכדי ליטול חיזוק אף אנו בדבר העומד ברומו של עולם.

נחזור אל ההתחלה: יהודי אחד תושב שיקאגו בשם ר' רפאל נפתלי משה בן רחל חלה ל"ע בוורוס הקורונה וניזוק בכל חלקי גופו. מערכות גופו חדלו מלבצע את תפקידם, והרופאים נאלצו לחברו למכונת 'אקמו' (ECMO) המחקה את תפקיד הריאות והלב, כשבלבם מפעפעת התקווה שמערכות גופו תתעוררנה מתרדמתן.

אולם, כאשר שכב כך שלושה שבועות ושום דבר לא השתפר למרות שהרכו למענו בתפילה ובאמירת תהלים, הגיעו הרופאים יחד עם העסקנים לשערי יאוש, באמרם כי לאחר זמן רב כל-כך שאברי הגוף לא בצעו את תפקידם באופן עצמאי, פחתה תקווה שישובו לפעול כמקדם.

לפני כשבועיים החליטו רבני ועסקני הקהילה כמוצא אחרון, לחזק ולהתחזק בברכת אשר יצר, באמרם שמא זכות ההתחזקות בברכה זו תועיל לו לחולה

הקבוע בבתי החולים, בשעה אחת עשרה בבוקר הרופא עושה סיבוב בכל החדרים לראות את מצב בריאותם של החולים, וגוזר בחתימת ידו מי מהם יכול להשתחרר ומי מהם עדיין צריך להשאר. ומדוע רק בשעה אחת עשרה? כי אז פחות או יותר כבר הסתיימו כל המגיינים של תפילת שחרית. לאחר שבני ישראל אומרים ברכת רפאנו בתפילתם, אז נמשך רפואה לכל החולים והרופא יכול לשחרר כמה שיותר חולים מבית החולים.

תיכף לברכה שפע

והנה האופן שהברכות מעוררות את השפע, הוא על-ידי שהאדם משריש בלבו את הידיעה שהקב"ה הוא המקור לכל השפע, לחכמה ובינה, לרפואה, לפרנסה וכן הלאה, ועל ידי שהוא מביא את עצמו לידי התפעלות מכך, כי אז הוא ממשיך את האור לעולם ואתו בא השפע תיכף ומיד, בבחינת עוד הם מדברים ואני אשמע.

הוי אומר: השפע אינו בא לאחר זמן כמענה לבקשת האדם המתפלל, אלא הוא בא תיכף ומיד כאשר מואר בו האור של שם הוי"ה, כי הנה האדם מתהלך לו בעולמו מסוחר ומבולבל ושוכח שהקב"ה יכול ליתן לו עצה בהירה ולפתור לו את כל ספיקותיו, והנה הוא נעמד להתפלל, ואז בהגיעו לברכת "אתה חונן", הוא עוצר ומתבונן – "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה", ביכולתך ליתן לי דעת וללמד אותי בינה ולסייע בידי גם להוציאה מן הכוח

שבדומה לכל הברכות גם ברכה זו ממשיכה את השפע לעולם ולכל אשר בו, וכן איתא מהקדמונים³ שברכה הוא מלשון בריכה, לומר שהברכה היא כמעין הממשיכה שפע לעולם ממקור החיות.

וכפי שהנוטע עץ, אינו נוטע אותו במדבר במקום יבש, אלא נוטע אותו על פלגי מים, כדי שיקבל את מימיו בכל עת, וכלשון דוד המלך ע"ה (תהילים א, ג) "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול", כמו כן האדם שהוא עץ השדה צריך להושיב את עצמו על פלגי מים, כדי שינוק בכל עת את חיותו ממקור החיות, ואלו הן הברכות שעל-ידי שאומרים אותן בפה מעוררות את הברכה העליונה, ואז השפע נשפך על האדם כמעין.

אכן הברכות ממשיכות את השפע לא רק על המברך, אלא הקב"ה נתן את היכולת לבני ישראל להמשיך השפע על-ידי הברכות שהם מברכים על כל הבריאה כולה⁴, כך שעם כל ברכה שבן ישראל מברך, הוא ממשיך שפע לאותו ענין. ונמצא שבבוקר בתפילת השחר, כאשר אנו מברכים את הברכות לפי הסדר, הרי אנו כעומדים עם כד המים ומשקים שיומשך שכל והבנה לעולם, ולאחר מכן שתבוא התעוררות של תשובה לעולם, והתעוררות של סליחה וכפרה, ושתבוא גאולה לכל המצוקות שבני העולם מצויים בהם, ושתומשך רפואה לעולם, וכן הלאה.

אפשר לומר בדרך צחות: לפי הסדר

³ ראה ספר 'שערי אורה' למהר"ר יוסף גיקטליה ז"ל שער הראשון בכינוי 'ברכה'.

⁴ ראה 'מהרש"א' ב'חידושי אגדות' ברכות לה, ב. ובשערי אורה שם.

ברכה גזול מהקב"ה מאשר להבין מדוע הוא גזול מכנסת ישראל, כי המזון שייך להקב"ה, והוא התיר לאכלו רק למי שמברך עליו, ולכן אם בא אחד ואוכלו מבלי לברך, הוא כאוכל בלי רשות ונקרא גזלן, אך מדוע ייחשב כגזלן מכנסת ישראל והרי אין המזון שייך לה.

אך לפי הרמב"ן יותר קל להבין מדוע הוא נחשב כגזול מכנסת ישראל, שהרי **עיקר החסרון באוכל בלי ברכה הוא במה שמונע את השפע מכנסת ישראל**. ולמען האמת הטעם שנקרא גזלן מהקב"ה, הוא מפני שהמזון נועד להתעורר על ידו להכיר את ה' ולהמשיך על-ידי כן את השפע לכנסת ישראל, וכיון שבא אחד ואכלו מבלי לקיים את יעודו, נמצא שבזבו יצירתו של הקב"ה לחינם.

ולפי מה שנתבאר שכל אחד מישראל קיבל את היכולת להמשיך שפע לכל בני העולם, אפשר שבשמים יתבעו את האדם על מה שנמצא אחד בקהילתו בעל כשרון חלש שלא ניצל את ימי חייו ללימוד התורה, וכשיצטדק לאמור שלא היה הדבר בידו, כי הלה היה בעל כשרון חלש ולשלם בעבורו למורה פרטי, לא היה לאל ידו כי לא היה לו פרוטה לפורטה, יאמרו לו שהיה לו לכון יותר בברכת חונן הדעת, כי אז היה ממשיך שפע של שכל והבנה לעולם והיה הלה מבין את תלמודו.

הברכות במשל הכספומט

בבחרותי שמעתי מפי המגיד שיעור הרה"ג ר' יעקב זאב סמיט שליט"א בבארא-פארק, שהמשיל ענין אמירת מאה ברכות במשך היום, למשיכת כספים מהבנק. הנה,

אל הפועל, ואז האמונה גוברת בלב, וכשהוא בא מתוך גילוי אמונה זה ומבקש מהקב"ה "ונחנו מאתה דעה בינה והשכל", מיד מתעורר השפע בשמים, וכשאומר ברוך אתה ה', מאיר השם הוי"ה ותיכף ומיד מתמלא לבו בחכמה ודעת.

גזול אביו ואמו כיצד?

במסכת ברכות (לה, ב) איתא: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזול להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל (כי הוא גזול את השפע מכנסת ישראל), שנאמר (משלי כח, כד): גזול אביו ואמו, ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית; ואין אביו אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר (דברים לב, ו) הלא הוא אביך קנך; ואין אמו אלא כנסת ישראל, שנאמר (משלי א, ח): שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן. מאי חבר הוא לאיש משחית? אמר רבי חנינא בר פפא: חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים.

ומבאר הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כ, ג), וזה לשונו: **כי תפץ ביצירה שיברכו עליה לשמו הגדול, משם יהיה קיום העולם** (על-ידי הברכות שבני ישראל מברכים, הם מקיימים את העולם, כי על-ידי הברכות הם מעוררים בלבם את הידיעה שהקב"ה עושה ומעשה את הכל, ובזה גופא הם ממשיכים את האור שהוא השפע הרוחני ואשר בסופו הוא מתגלה באופן גשמי), ואם לאו יתעלה בשמו הגדול ומסתלקת השכינה מישראל.

במאמר המוסגר: מדברי הרמב"ן מתבאר דבר נפלא, הנה בדרך כלל אנו נוטים לחשוב שיותר קל להבין מדוע האוכל בלי

שכתבו הגאונים⁵ שדוד המלך ע"ה הוא זה שתיקן לומר מאה ברכות בכל יום. היה זה כאשר השתוללה מגיפה בחוצות ישראל וכילתה מאה אנשים בכל יום. תיקן דוד המלך שיאמרו מאה ברכות בכל יום והמגיפה נעצרה.

ואם כל הברכות ממשיכות שפע של חיות לעולם, עולה על כולנה ברכת אשר יצר, והדבר מבואר שכל אברי האדם צריכים לקבל את חיותם כדי שהגוף יוכל להיות כלי לנשמה, וברכה זו נתקנה לצורך הבריאות, ולכן הדבר פשוט שהמתחזק לברך ברכה זו כיאות ולכוון בה כיאות, לא לעצמו בלבד הוא מועיל, אלא אף גם לכל עולם כולו ובכוח זה לבטל את המגיפה.

יהודי אחד סיפר שבהיותו באחד מבתי החולים ראה רופא אחד יהודי שאינו שומר תורה ומצוות ר"ל, אך את ברכת אשר יצר הוא מברך מילה מילה ובכוונה גדולה. כששאל אותו לפשרו של דבר, ענה לו שכרופא נחשף לנפלאותיה של מערכת העיכול ושל שאר מערכות הגוף המשולבות עמה, והבין כמה יש ליתן עבורן הודיה לה'.

בשלושה דברים בני אדם דומין לבהמה

והנה כשנשאל כל אחד מהי הכוונה הפשוטה שיש לכוון בברכת אשר יצר, יאמר שיש להתכוון בעצם זה שהקב"ה בורא העולם יצר אותנו, ולא סתם יצר אותנו, אלא יצר אותנו בחכמה, ואז למנות בפה את כל הנפלאות שבגוף האדם כהמשך נוסח

כפי הנהוג בימינו, הרוצה למשוך את כספו המופקד בבנק, הולך הוא לבנק וממנו יכול למשוך כמה שלבו חפץ, אפילו סכומים גדולים. אך מה יעשה האדם שזקוק למזומנים ואינו שוהה ליד הבנק, או שנמצא בשעות שהבנק נעול בהן על מסגר ובריה? וכי ימתין עד לפתיחת השערים?! הלא עד אז, העסק שהזדמן לפניו, יישמט מתחת ידו וכבר לא יזדקק למזומנים! עבור כך נועדו הכספומטים [ATM] המפוזרים ברחבי המדינה כולה, גם בפינות הנידחות ביותר. במכונות אלו יכול האדם למשוך כספים בכל עת ובכל זמן. אמנם לא סכומים גדולים כל-כך כפי שהוא יכול למשוך מהבנק עצמו, אבל סכומים די מכובדים.

והנמשל: האיש היהודי עובר כל יום בתפילתו סדר שלם של תפילות ותחנונים שבכוחם להשפיע עליו שפע מהבריכה העליונה. הוא מתחיל בקטורת וקרבנות, עובר לפסוקי דזמרה, ברכות קריאת-שמע, שמונה-עשרה וכלה בכל הקדישים והתפילות שלאחר התפילה. אולם במהלך היום מתעורר הצורך שוב ושוב למשוך עוד קצת שפע מלמעלה ועוד קצת שפע. לכך נועדו הברכות, ברכות הנהנין, ברכות השבח, ברכות המצוות. מאה הברכות הן מכונות קטנות שממשיכות על האדם שפע וברכה בסכומים קטנים כל אימת שהוא נזקק להם.

מאה ברכות לעצירת המגיפה

וכאן המקום להזכיר, היות שלדאבוננו המגיפה טרם נעצרה, את מה

⁵ הובא בטור או"ח סי' מ"ו.

הברכה.

היה מתעכל במעיו כאוכלי המן, אך כשגאוותו הביאה אותו לידי חטא, התחיל להפריש פסולת בדומה לבעלי החיים, וזאת בכדי שיתבונן בפחיתותו ולא ישוב להתגאות.

והנה מאז ואילך כל אימת שהקב"ה בא להראות לאדם את פחיתותו לכל יתגאה, הוא מזכיר לו דבר זה. כך שלח את הנביא יחזקאל לומר לחירם מלך צור שהחשיב את עצמו לאלוה (יחזקאל כח, יג): מלאכת תופיך ונקביך כך ביום הבראך כוננו, ופירש רש"י על אתר: אף על פי שנתתי לך הכבוד הזה, יודע הייתי שתתגאה ועשיתי כך מלאכת תופים ונקבים המוציאים רוח בקול זמר כתוף, ובס היה לך להתבונן. וכך צוה הקב"ה את משה (שמות ז, טו) "לך אל פרעה בבוקר הנה יוצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאור, וכמו שפירש רש"י שם: הנה יצא המימה - לנקביו, שהיה עושה עצמו אלוה ואומר שאינו צריך לנקביו, ומשכים ויוצא לנילוס ועושה שם צרכיו.

מערכת נפלאה של ענווה

ונמצא שהקב"ה ברוב טובו יצר באדם מערכת שלמה של ענווה כדי שיוכל להתבונן בה ולהשאר בענוותנותו. הסיבה שהאדם יכול לבוא לידי גאווה, נעוצה במה שהוא באמת גבוה מאוד באשר נשמתו נחצבה מתחת כסא הכבוד, והרי הוא יכול לפעול הרבה מאוד בדיבורו ובמחשבתו להמשיך שפע לכל העולם כולו, ואלמלא היה חוטא בחטא הקדמון, היה נשאר עד היום כמלאכי השרת ממש, ולכן כשראה הקב"ה שרוב גדלו עלול להביא לידי גאווה, ואז כשיתגאה כל כוחו ישמש כנגדו, יצר בו מערכת של

אמת נכון הדבר שזוהי הכוונה הפשוטה שצריך לכוון, אך כשנתבונן יותר לעומק, נגלה שבמהות הברכה ישנם שני דברים שהם דבר והיפוכו. מצד אחד מדברים בברכה זו על אודות החכמה הנפלאה שנמצאת בגוף האדם ואשר אפשר לדבר עליה בלי סוף, כגון כמה ליטרים של דם יש בגוף האדם, וכמה גידים יש בו וכן הלאה, והרי הרופאים מתייגעים מאות בשנים להבין את גוף האדם ועדיין מגלים דברים חדשים בכל עת, וזאת מפני שהקב"ה יצר את האדם בחכמה ולחכמתו אין גבול.

ומצד שני מתארים בברכה זו את פחיתות האדם במה שהוא דומה לבעלי חיים, וכפי שאמרו במסכת חגיגה (טז, א) שבשלושה דברים בני האדם דומים לבהמה: אוכלין ושותין כבהמה, ופרין ורבין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה. והרי סרחון צואת האדם גדול יותר משל הבהמה, עד שנפסק מחמת כן להלכה, שאסור לומר דברים שבקדושה כנגד צואת האדם, בעוד כנגד צואת הבהמה הדבר לא נאסר.

הא לנו שכל מילה ממילות ברכת אשר יצר כוללת בתוכה גם שניהם, גם את נפלאות גוף האדם, וגם את פחיתותו. אכן כשנתבונן נראה שבאמת שניהם צריכים להיות כלולים בהודייתנו, כי בוודאי מתנה גדולה היא מה שיצר הקב"ה בגופנו מערכת זו המזכירה לנו את פחיתותנו.

מלאכת נקביך ותופיך כך

ונבאר: בדברי הרמב"ן פרשת בראשית (ב, יז) מבואר שאדם הראשון קודם החטא לא היה מפריש פסולת, אלא מזונו

ענווה אשר תזכיר לו בכל עת את פחיתותו.

נתגלה לנו דוקא מתוך יצירת מערכת זו, עד כמה הקב"ה טוב ומטיב לברואיו, שהרי יכול היה לומר לאדם הראשון: מאחר שגאותך הביאתך לידי חטא, אטול ממך את גדולתך ולא תוכל לפעול בכל העולמות על-ידי מעשיך ודיבוריך ומחשבותיך. אך הקב"ה לא כן אמר, אלא הותיר את כל גדלותו על כנה, ורק יצר באדם מערכת של ענווה כדי שלא יבוא יותר לידי גאווה. ונמצא לפי זה שמערכת הוצאת הריעי, היא השמירה לכוחותיו העצומים של האדם, והיה הסיבה להשארותם על כנם.

ומפליא לעשות

וזהו הפירוש בחתימת הברכה "ומפליא לעשות", וכפי שפירש הרמ"א שקשר דבר רוחני בדבר גשמי. הקב"ה נטל את הדבר הרוחני ביותר, חלק א-לוה ממעל, אשר לפי המבואר בש"ס יכול להיות במדרגת קדושתו יותר גבוה מספר התורה עצמו, וכדאיתא במסכת מכות (כב, ב): "כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה", וקשרו בגוף שהוא פחות יותר מבעלי חיים בגלל מערכת הוצאת הריעי שלו, וכפי שהוזכר

לעיל.

וכעין זה איתא בספח"ק 'בית אהרן' (שביעי של פסח) על "מפליא לעשות": "פלא" לפי הקבלה הוא כינוי למידת "כתר", ו"לעשות" הוא עולם העשיה. הקב"ה נטל את מידת הכתר שהיא המידה הגבוהה ביותר, וקשר אותה בעולם העשיה כאמור. וזה היה רצונו של הקב"ה, שנתבונן בשני אלה, בגדלות נשמתנו מצד אחד, ובפחיתות גופנו מצד שני. וכשנתבונן בשני אלה, ייטב לנו בזה ובבא, כי נזכור מצד אחד שאנו בני מלך ושאסור לנו להתלכלך, ותוך כדי נזכור שאנו תלויים ועומדים בהשי"ת על כל צעד ושעל, כי אם מערכת זו תשתבש אצלנו אפילו לשעה אחת, בושה וחרפה יהיה לנו, שהרי לא יוכלו אפילו לומר דברים שבקדושה בד' אמותנו, וממילא לא נבוא לידי גאווה, אלא נודה ונהלל להשי"ת שמחיה אותנו בכל רגע ושומר על גופנו נקי וטהור.

ונמצא עוד שככל שנוסיף להתבונן בדבר זה ונבוא יותר ויותר לידי ענווה, תוכל הנשמה להתגלות בנו ביתר תוקף, שהרי הענווה היא הסיבה לגילוי הנשמה הרוחנית הקשורה בגוף, וממילא נלך ונתגדל מעלה מעלה.

לע"נ האברך ר' אלימלך חיים בן סוניה ז"ל
עלה מבריה"מ וזכה להקים בית נאמן בישראל

לזכות ולרפואה שלימה
אברהם אליעזר בן צירל צילה
נרבת ידידינו מחברי 'ועד הפועלי'
הר"ר שמואל פנחס טעננבוים הי"ו

יום ג' פרשת בלק (חוקת – בלק בחו"ל)

כוונת ברכת אשר יצר – מבשרי אחזה אלו-ה

ומסיים שם לאחר אריכות נפלאה בה
הוא מונה וסופר את כל אברי הגוף
ותועלתם: והיאך יוכל אדם הנבזה והנכאה
לעשות מצוות כל כך, שיוכל לגמול הטובות
שעשה הקב"ה עמו כבר. ועל דרך זה אמרו
רבותינו (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים
המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס.

אל תהיו כעבדים המשמשים ע"מ
לקבל פרס

וביאור חתימת לשונו, כי אלמלא
יתבונן האדם בכל זה, כאשר יתאמץ מעט
לקיים את מצוות ה', יחשוב שהקב"ה מחויב
לו כל הון דעלמא. אבל אם יתבונן ויראה את
כל הטובות שהקב"ה כבר עשה עמו ומוסיף
לעשות עמו בכל רגע ורגע, יבין שגם אם
יעבוד את ה' כל ימיו, לא יוכל להחזיר לו
אפילו עבור מעט מזעיר מן הטובות שעשה
עמו.

ונמצא לפי דבריו, שהמברך ברכת
אשר יצר בכוונה, מלבד מה שיקיים אז מצות
אהבת ה' שהיא מן המצוות הכלליות, עוד
ירוויח לשנות את תורתו ותפילתו ואת כל
שאר המצוות שהוא מקיים, שיהיו יותר
לשמה.

עצה נפלאה לאהבת ה'

הנה אנו אומרים ערב ובוקר "ואהבת
את ה' אלוך בלך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל
מאורך", והשאלה הנשאלת בפי כל היא איך
מגיעים לאהבה זו, אהבת ה'. והתשובה לכך
אנו מוצאים בסמ"ג (סימן ג).

וזה לשון הסמ"ג: יחשוב בלבו
הטובות שעשה לו הקב"ה כבר, שבראו
מטיפה סרוחה ויכוננהו בחכמה, וברא בו
נקבים נקבים, ומחוץ עשה לו נקבי עינים
להביט ולראות בהם... עשה לו הפה למאכל
ורדיבור, עשה לו השיניים לטחון המאכל,
עשה לו הלשון ללוש המאכל בתוך הפה
וכדי לחתך הדיבור, עשה לו בית הבליעה
והוושט לבלוע המאכל והמשקה... עשה לו
הקרב העליון היא האיציטומכה לקבל
המאכל והמשקה בתוכו ולכלכל מטעם
המאכל והמשקה כל הגוף להחיותו... עשה
לו מעיים לקבל פסולת המאכל והמשקה,
ומגלגל בתוכם בעקמומית לאט לאט עד
שמגיע למקום הוצאת הגדולים וקטנים,
עשה לו שתי הכליות ימין ושמאל לחמם
הבטן התחתון בחומם לחיותו לחזקו
ולהוציא צרכיו חוץ לגוף כדרך האדם...

למה תרחיק נדוד?

ואפילו מי שהרופא אסר עליו לאכול סוכר או אסר עליו לאכול מלח מפני שלחץ הדם שלו גבוה, הלא תמיד ימצא את עצמו במצבים שבהם לא יוכל לציית לאיסורם, אם שבת או מועד, והרי החסידים כל ימיהם כחגים... ואעפ"כ ישמור עליו הקב"ה וישלח דברו וירפאו. ואין הכוונה חלילה שמותר לו לאדם לעשות ככל העולה על רוחו, בוודאי מחויב האדם לשמור על גופו על-פי תורה, אך הכוונה שכמו כשהאדם עובר עבירה, הקב"ה ממשיך להחיותו מחמת צפיתו שישוב בתשובה, אף כאן הקב"ה ממשיך לרפא את האדם הגם שהוא עצמו מזיק לבריאותו.

גילוי דעת בשבילנו

באחד מהשיעורים הקודמים נזכר מה שהאיר הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל, שבברכת אשר יצר ישנו 'גילוי דעת' מה שלא נמצא בשאר הברכות: גלוי וידוע לפני כסא כבודך וכו'. ואכן טעם הדבר, כי זוהי העבודה המוטלת עלינו בברכת אשר יצר, לעצום את העיניים או להסתכל בסידור ולומר בכוונה גדולה: **הניסים שאתה פועל בגופי, הלא הם גלויים וידועים לפניך, אך ממני הם נסתרים, ולכן אני בא עכשיו לדבר עליהם כדי שיהיו גלויים גם לי ואוכל ליתן לך הודיה עליהם.**

כשמתנגדי החסידות באו בטענה אל החסידים שמגביהים את קולם בפסוקי דזמרה וברכות ק"ש, כביכול אין הקב"ה שומע בלחישתו, השיבו החסידים: הקב"ה אכן שומע, אך אנו איננו שומעים... אין אנו מגביהים את קולנו כדי שישמע הקב"ה, אלא **כדי שנשמע אנו, כדי שהמלים יחלחלו**

לאחרונה יצא לי לשמוע יהודי מדבר כמשיח לפי תומו: מרגיש אני רצון עז לקחת את עצמי בידים ולהגדיל את 'קביעות העתים' שלי, וכל כך למה? כי היום נכנסו לי ארבעת אלפים דולר לחשבון הבנק שלי ממקום בלתי צפוי, ולכן אני מרגיש מחויב להקב"ה שהטיב לי כל-כך להרחיב לי את פרנסתי.

הרגשה נפלאה היא של יהודי, ומכל מקום אומר לנו הסמ"ג: מה לכם כי תמתינו עד שתקבלו כמה מטבעות לחשבונכם? הרי כסף הולך כסף בא! **אם תשכילו להתבונן בברכת אשר יצר, תגלו איך הקב"ה דואג לכם ללא הרף ועושה עמכם ניסים עצומים בכל רגע ורגע, כי אז תתעוררו מעצמכם לקבוע עתים לתורה ולקיים את מצוותיה באהבה עזה.**

הרי הניסים שהקב"ה עושה עמנו בנוגע למערכת העיכול, הם נפלאים ועצומים. קחו לכם דוגמא אחת: הולך לו בן אדם בלילה משמחת בר מצוה לשמחת חתונה ומשמחת חתונה לשמחת בר מצוה, ובכל אחת מהן הוא ממלא את כריסו במאכלים ומשקים מתוקים. הדין נותן שיאמר לו הקב"ה: ראה נא! היית צריך ללמוד ברמב"ם את דרכי האכילה, כמה מותר לאכול, איזה מאכלים מותר לאכול, ואיך צריך לאכול, ואז היית מרגיש טוב. אבל עכשיו שלא למדת או שלמדת ועברת על דבריו כי לא יכלת עמוד כנגד המאכלים הטובים למאכל ונחמדים למראה, הסתדר בעצמך. אך לא, הקב"ה אינו מזניח אותו, אלא גם לעת כזאת הוא מבריא אותו ושומר עליו לכל תפגענה מערכות גופו.

בלבנו...

המתחטא לפני אביו, וכך אמר (מתורגם משפת האידיש): רבונו של עולם, הן כבר זקנתי והייתי לאיש, ומערכת העיכול כבר אינה פועלת כבעבר, אך אעפ"כ זכיתי היום לנקות את גופי היטב כדי להיות מוכן לתפילתי, ועל כך הודאתי נתונה לך. מתוך הקדמה זו בירך את ברכת אשר יצר, כשהתלהב והתפעל מכל תיבה שבה.

והאמת שבעוד בברכת מודים אנו נותנים הודיה באופן כללי, בברכת אשר יצר אנו מונים בפרוטרוט את כל הדברים שעליהם אנו נותנים הודיה, והסיבה פשוטה, כי זאת עבודתנו, להתבונן ולהעמיק בזה שוב ושוב.

עוד זאת יש להתבונן בנוסח: גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם אי-אפשר להתקיים וכו', כי לכאורה הוא תמוה, שהרי מעולם לא נתקן לברך ברכת הודאה על מה שלא קרה, ורק היה יכול לקרות, והרי מטעם זה אין מברך הגומל רק מי שהיה שרוי בסכנה אמיתית⁶. אך האמת היא שבכל עת אנו שרויים בסכנה אמיתית ובכל עת הקב"ה שומר עלינו שלא יסתמו הנקבים ולא יפתחו החללים, ולכן שפיר שיין לברך על זה, ואכן מי שאינו מבין דבר זה כשהוא מברך אשר יצר, מפסיד את העיקר.

קשין נקביו של אדם

יתירה מזו: כולנו מכירים את מאמר

זה מה שאנו עושים בברכנו ברכת אשר יצר, אנו מביעים בקול את הניסים והנפלאות שהקב"ה עושה עם גופנו, לא כדי לגלותו להקב"ה, אלא כדי לגלותו לעצמנו. מה אתה ממתין שהקב"ה ישלח לך כמה דולרים? הידוע לך איזה טובות הקב"ה עשה עמך בלילה כשישנת שנת ישרים? התבוננו נא וראו! כשהרופאים מנתחים את החולה כדי לטפל לו בבני מעיו, הם מרדימים אותו, וכשהוא קם מתרדמתו לאחר כמה שעות, הוא מגלה שהוא כבר אחרי הכל. זה מה שקורה לכל אחד בשנתו בלילה כאשר מזונו מתעכל די צרכו ומפזר את מרכיביו השונים לכל חלקי הגוף. ההבדל היחיד הוא, שאם העובר ניתוח בקומו מתרדמתו מרגיש כאבים איומים, הקם משנתו בבוקר מרגיש שלו ורענן וכלי שום כאבים.

החסידים היו שוהין שעה אחת

סיפר יהודי נכבד משומעי השיעור: בבחורות הלכתי מידי בוקר לטבול במקוה בבתי אורנשטיין שבעיה"ק ירושלים. פעם אמר לי אבי: אם תרצה לראות איך מברכים אשר יצר, הסתכל על יהודי פלוני... ותוך כדי הראה לי באצבעו על החסיד המפורסם רבי אליהו ראטה זצ"ל. נעמדתי מאחורי החסיד אותו חסיד, ושמעתי אותו קודם אמירת הברכה מדבר עם אביו שבשמים כבן

⁶ מסופר שפעם בא יהודי לשאול את אחד מגדולי ישראל, היות שהיה צריך לנסוע במטוס פלוני ואחר את השעה, והנה נודע שמטוס זה נפל והתרסק, אם צריך לברך הגומל. השיב לו אותו גדול בשנינותו שבאותה מידה עליו לברך הגומל בגלל שתלה את מכנסיו על החבל והוא עצמו לא היה בתוכו, ידמה לו במוחו מה היה קורה אילו היה בתוכו...

הבוקר ועד הערב ויתן שבח והודאה על כל פסיעה ונשימה ותנועה, וכל שכן רוב בני העולם הולכים תמיד אחרי הבלי העולם הזה באסיפת ממון וכיוצא בזה... ולזאת המציאו אנשי כנסת הגדולה תקנה ויסדו לומר בכל תפילה ערב ובקר וצהרים ברכת הודאה כדי שיכלול האדם בהודאה אחת את כל הנשימות והחסדים והנפלאות שהוא יתברך עושה עמו בכל רגע, ויוצא ידי חובת כולן בבת אחת בהודאה אחת.

ויש לומר שכעין זה הוא ברכת אשר יצר. באמת צריך היה האדם לברך בכל רגע על הנסים שהקב"ה עושה עמו בענייני גופו, אך היות שהאדם שוכח ואינו שם על לב, לכן תיקנו שלכל הפחות לאחר שמתפנה, יתבונן בניסים אלו ויתן הודאה גם על אלו שטרם הודה עליהם.

השמר פן תשכח

מסופר על הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיבז זיע"א שפעם בעת אמירת התפילה לאחר שלום עליכם: "מודה אני לפניך... על כל הטובות אשר עשית עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי ועם כל בני ביתי", פרץ בבכי עז. כשנשאל מפי תלמידו הרה"ק רבי משה צבי מסאווראן זיע"א מדוע פרץ בבכי, נענה ואמר: מדוע אנו מודים כבר עכשיו על העתיד, הרי עדיין לא הגיעו אלינו הטובות העתידיות? ודאי הסיבה היא, משום שאנו חוששים פן נשכח להודות עליהן בעתיד, לכן אנו מקדימים להודות עליהם מעכשיו, ואם אנו מסוגלים לשכוח מלפרוע את חובתנו לאבינו שבשמים, כיצד לא אבכה...

הטובות המוזכרות בברכת אשר יצר,

חז"ל (פסחים קיח, א): אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, ופירש רשב"ם: כלומר נס גדול עושה לו הקב"ה למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף, ונפקא מיניה למבועי רחמי. אולם פחות מוכר לנו המאמר המובא מיד לאחר אותו מאמר משם אותו תנא: אמר רבי אלעזר בן עזריה קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף. ופירש רשב"ם: קשין נקביו של אדם – כשהוא עצור.

הרי לנו שעלינו להתפלל על בריאותה של מערכת העיכול לא פחות מכפי שאנו מתפללים על פרנסתנו, ובאותה מידה יש לנו להודות על פעולתה לא פחות ממה שאנו מודים על פרנסתנו.

מצא לו בע"ה לפרוע את חובותיו

הנה בספר "תורת חיים" (ב"ק טז, א) כתב בענין ברכת מודים, וזה לשונו: נראה לפרש לפי שהוא יתברך עושה חסד עם כל אדם בכל יום ובכל עת ובכל רגע, אלא שאין בעל הנס מכיר בניסיו, סבור עולם כמנהגו הוא נוהג, ואינו מרגיש שכל פסיעה ופסיעה וכל תנועה ותנועה וכל נשימה ונשימה הוא ממנו יתברך שמו, כמו שנאמר מה' מצעדי גבר כוננו, וכתוב אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש, והיה מן הראוי שיודה האדם ויברך בכל עת ובכל רגע על כל פסיעה ותנועה ונשימה, כמו שאמרו חכמים כל הנשמה תהלל י-ה, על כל נשימה ונשימה חייב אדם להלל י-ה, וכל מי שאינו מעלה על לבו בכל רגע שהכל מאתו יתברך אלא עולם כמנהגו נוהג, הרי הוא ככופר בו חס ושלום, ולפי שהוא מן הנמנע שיעמוד אדם מן

ועדיין ימלא את תפקידו באותו אופן ממש.

הגשמי כבלי לרוחני

אכן התשובה לזה, כי הנה כתיב (איוב יט, כו) ומבשרי אחזה אלוהי, ופירושו הפשוט שמפלאי הגוף יוכל האדם לחזות הן בחכמת ה' והן בטובות הגדולות שעושה עם האדם כמבואר לעיל. אך הפירוש היותר עמוק הוא, כי באמת הגוף הוא רק כלי לנשמה, וכל אברי הגוף מכוונים כנגד חלקי הנשמה, וכדאיתא ב"פתח אליהו", שיד ימין היא מידת החסד ויד שמאל היא מידת הגבורה (ולכן יד ימין היא יד כהה, כי מידת הגבורה היא חסדים בצמצום), תפארת גופא, נצח והוד תרין שוקין, והרי הם תומכי התורה שכלולים במידת נצח והוד, וכן במוח יש חכמה בינה ודעת, ובראש עצמו ישנן עין ימין ועין שמאל, וכן הלאה⁷, וזהו "ומבשרי אחזה אלוהי" – מאברי הגוף יכולים אנו לראות את חלקי הנשמה שהיא חלק אלוהי ממעל.

ומעתה כשיוסיף האדם להתבונן באבריו הפנימיים ובמערכות גופו הפנימיות, יבין שכל החכמה הנראית באברים החיצוניים היא רק ההתחלה, כי בפנים החכמה גדולה לאין ערוך לרוב מורכבותם של האברים הפנימיים כגון הלב והמוח והכבד, ומזה יבין איך נשמתו מורכבת מאין-ספור חלקים, שהרי כל האברים הפנימיים ותהלוכותם שורשם בנשמה הרוחנית הפועלת את פעולתה. ואם כן אין מקום

הן טובות שרוב העולם שוכחים לשים לב אליהן, ואפילו המברכים ברכת אשר יצר, אם לא יתבוננו בברכה זו בדרך האמורה, לא ישכילו להודות עליהן. אמנם מי שיתבונן בהן, יבוא לידי אהבת ה' וישמח לבבו שמחה גדולה. והלא כך אנו רואים שדוד המלך ע"ה התבונן בהן ונתן עליהם הודיה להשי"ת – ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו.

סיבת מורכבותו של הגוף

ומכאן נבוא להתבוננות נוספת בברכת אשר יצר, ונקדים: לפני תקופה קצרה היה יהודי אחד שמסר שיעור בענין ברכת אשר יצר. בשיעור הרחיב לדבר על אודות פלאי הגוף, כגון כמה ליטרים דם ישנם בגוף האדם, וכמה אורך גידי האדם, אשר כדי לסבר את האוזן אם יצרפו אותם בשורה אחת יקיפו את כל העולם. כמו כן דיבר על ריבוי התאים הנמצאים בגוף האדם שהם בלי מספר, ואשר כולם הולכים ושבים ומסתובבים ופועלים בלי הפסק. התיאורים הללו מוכיחים את חכמת הבורא ונפלאותיו ויכולים בוודאי להיות כלי להביא את האדם לידי התפעלות וממנה להתעורר להודות לה'.

לאחר השיעור ניגש יהודי אחד אל מגיד השיעור ושאל בתמימותו: מדוע הוצרך הקב"ה לברוא גוף מורכב כל-כך עם כל התאים והגידיים והאברים המורכבים? הלא בוודאי היה יכול לבראו יותר פשוט

⁷ והלא כך אמר בעל התניא על מורו ורבו המגיד ממעזריטש זיע"א שמפני כך היה צד גופו השמאלי חלש מאוד, משום שהיה מרכבה לשכינה ובכל תנועה שעשה באחד מאבריו נענע מיד את כל העולמות, לכן החלישו מן השמים את צדו השמאלי כדי שלא יעורר בתנועות גופו את ההנהגה השמאלית.

הכל.

בוחה של ברכת אשר יצר להמשיך רפואה

ואחרי כל זאת אנו באים להבנה חדשה מדוע יש בברכת אשר יצר כוח אדיר להמשיך רפואה (לא נשתמש בביטוי "סגולה", מפני שכוחו חזק מכפי שאנו תופסים את הענין הסגולי), כי כפי הידוע החולי נוצר על-ידי שנמנע השפע מלבוא לאותו אבר מסוים שחלה (כך מסופר על הרה"ק בעל אמרי נועם מדז"קוב זיע"א, שפעם היה לו איזה חולי ולא ידע באיזה אבר מאברי גופו נעוץ שורשו. הלך אל הרופא ושאל אותו לדעת באיזה אבר שורשו נעוץ, ולא כדי שירפא לו אותו אבר, אלא כדי שיידע הוא עצמו איזה אבר לתקן), ולכן כאשר האדם מתבונן לראות שכל אבריו על כל חלקיהם וסעיפיהם שורשם בעולמות העליונים, הוא משריש בכך הידיעה בקרבו, וממילא הוא מעורר את החיות שתשוב להחיות את כל אבריו.

ואם בשעה שהאדם אומר "פוקח עורים", הוא ממשיך החיות לעיניו, ובשעה שאומר "המכין מצעדי גבר" הוא ממשיך החיות לרגליו, וכן הלאה, בשעה שאומר ברכת אשר יצר שהיא ברכה כוללת, הוא ממשיך החיות לכל חלקי גופו בלי יוצא מן הכלל, ואז מתקיים בו הנוסח "ומפליא לעשות", כאשר הפלא נכנס לכל חלקי העשיה, עד קצה צפורניו.

לשאל מדוע יצר הקב"ה גוף מורכב כזה, כי אם היה האדם יודע למה הנשמה מורכבת כל-כך, או אז היה מבין גם למה הגוף מורכב כל-כך.

הנה לנו התבוננות נוספת בברכת אשר יצר, המהווה מעין חלק ב' להתבוננות הראשונה. ההתבוננות הראשונה היתה להתבונן בנפלאות הגוף אבריו ומערכתיו, ולהסיק מתוך כך כמה טובות עושה עמנו הקב"ה בכל עת, וכעת עלינו להוסיף ולהתבונן שאם הגוף נפלא כל-כך, בוודאי גם הנשמה נפלאה עד מאוד ומורכבת מאין-ספור חלקים, ומזה נבין את גדלותנו, את גדלות האדם. זה נקרא "אשר יצר את האדם בחכמה" – חכמה נפלאה, חכמת היוצר.

אמור מעתה: בשחר אנו נותנים הודאה נפרדת על כל פרט ופרט: פוקח עורים, מתיר אסורים, זוקף כפופים וכו'; בברכת אשר יצר אנו נותנים הודאה על המבנה הכולל שהוא דבר שאי-אפשר לתופסו ורק אפשר להתפעל ממנו.

הנה בשיעור הקודם נתבאר שמפני כך יצר הקב"ה באדם את מערכת העיכול, כדי שיזכור את פחיתותו ולא יבוא לידי גאווה, ואכן כעת אנו מבינים היטב מדוע עלול האדם לבוא לידי גאווה, שהרי כשמתבונן בפלאי גופו ומבין מהם כמה גבוהה נשמתו, בוודאי עלול הוא להתגאות ח"ו, ועל כן צריך הוא להזכיר לעצמו שבכל רגע הוא יונק את חיותו מהקב"ה, וש אם ישכח מזה אפילו רגע אחד, תיפסק חיותו ויאבד את

יום ד' פרשת בלק (חוקת בלק בחו"ל) – ט' תמוז ה'תש"פ

כוונת ברכת אשר יצר – עצות מעשיות לחיזוק הכוונה

סטירת לחי מאביו, לא יוכל בשום אופן לקבל מרבו. ואכן אם הרב בר דעת, יתפלל גם על תלמידו שיבוא מוכן לקבל ממנו לימודי ה'.

והנמשל: אנו רואים במציאות בכל חיזוק שמתחזקים, וכגון במה שהתחזקנו בו השבוע לכוון בברכת אשר יצר, שגם הלומדים את הבנתה ואת סגולתה, אין ההתחזקות נשארת אצלם לאורך זמן, אלא היא נעלמת והולכת עד שחוזרים להרגלם הראשון. והסיבה לזה, כי כשמדברים על אודות סגולת הדבר ומעוררים את הלב להתחזק בעניינו, הרי זה כאילו מדברים על לב המשפיע, אך אנו שעומדים מצד המקבלים עדיין איננו מוכנים באמת לקבל.

נתינת הדעת על העיכובים השונים

והגם שאנו מרגישים שכאשר מדברים אתנו על הבנתה של ברכת אשר יצר מתעורר לבנו להתחזק בה, אין זה אלא כמו שבאים אל צד הכלה ומשכנעים אותו להסכים לשידוך משום שצד החתן מאוד חפץ בו, שהגם שידיעה זו מחממת מאוד את לבם של הורי הכלה, עדיין ישנן סיבות הרבה המעכבות אותם מלהסכים לשידוך. אף כאן, אע"פ שלבנו נתעורר מאוד להרגיש את הפלא הגדול של החיבור הרוחני עם הגשמי, עדיין יש מצד גופנו עיכובים שונים שיש

אין הסכם בלי הסכמת שני הצדדים

להשלמת הנושא שעסקנו בו ביומיים האחרונים, הכוונה בברכת אשר יצר, עלינו לדון בענין נחוץ מאוד שיועיל לנו להשאר מחוזקים לאורך זמן, ונפתח במשל: כשהשדכן רוצה לסגור איזה שידוך, מוכרח הוא ללכת ברצוא ושב מצד לצד כדי לשכנע את שניהם להסכים לשידוך. יש ועולה בידו לשכנע את הצד האחד ואז מתברר לו שהצד השני התחיל לפקפק בדבר; הוא עובר אל הצד השני והנה מתברר לו שהצד הראשון התחיל לחרוק, כך הוא הולך ומתרוצץ בין הצדדים, עד שהשידוך נסגר והצלחת נשברת בשעה טובה ומוצלחת.

וכפי שהוא אצל השדכן, כן הוא אצל כל מי שצריך לקבל הסכמת שני צדדים, וכגון אצל המתווך, שעד שיקבל את הסכמת המוכר, לפתע יודע לו שהלוקח התחיל לפקפק במכר, ועד שיקבל את הסכמת הלוקח, לפתע יודע לו שהמוכר התחיל לפקפק וחוזר חלילה.

וכן הוא אצל הרב והתלמיד, כי גם אם ישקיע הרב את כל מרצו ודמו בהכנת הלימוד, ויתפלל לה' שחפצו יצליח בידו, וינחו טוב בלילה כדי שדעתו תהיה מיושבת וצלולה, אם התלמיד יבוא מביתו אבל וחפוי ראש מפני שקם באיחור וקיבל בעבור כך

מאתנו הדבר ולראות איך מתגברים עליהם. ובכן, פלא גדול הוא למה בני אדם מזלזלים בברכה זו כל-כך, שהרי אמירתה אינה אורכת זמן רב, ולפי חשבון אם אומרים אותה בנחת מילה במילה, אינה אורכת יותר מעשרים שניות.

אכן נבוא לדבר על אחד העיכובים הגדולים, וזאת בהקדים להביא לשונו של ה"תפארת ישראל" (ריש מסכת אבות) על לשון התנא "עשה תורתך קבע": יש גם כן במשמעות מילת קבע, ענין המשך, שלא יהא לימודו פסקי פסקי, ללמוד מעט ולהפסיק, ללמוד מעט ולהפסיק, כי ההפסקות הללו משמשות להשכיח הלימוד. ומהאי טעמא לא יהיה סדר לימודו בעניינים הרבה ליום... דעל ידי שידלג הרבה מענין לענין, לא יהיה פנאי למה שלמד להשתרש יפה בנפש, שכל מחשבה דוחקת חבריתה, ונבערו שניהן יחדיו. ואפילו בענין אחד לא ישנה מדפוס לדפוס ומחדר לחדר, או אפילו ממקום למקום באותו חדר, ואפילו רק מזמן לזמן לא ישנה, אלא יהא רגיל לקבוע שעה מיוחדת קבוע ללימוד זה, ושעה אחרת מיוחדת ללימוד האחר, כי כל סידור נאות יחזק כח הזכרון, וכל שינוי יחלישו.

תמצית דברי ה"תפארת ישראל", שכל דבר שנלמד בקביעות וביישוב הדעת, הוא חודר עמוק עמוק לנפש ונשאר חקוק בזכרון, מה שאין כן מה שנלמד באקראי, שיוצא באותו אופן שנכנס.

הברכה פוגשת אנו תמיד באמצע

עיוסקנו

ולענייננו, יש לנו חולשה גדולה ביחס לברכת אשר יצר, אשר נעוצה במה שאין לנו

ליתן עליהם את הדעת, כי אם לא ניתן עליהם את הדעת, לא יועיל לנו מה שלמדנו את גדול מעלת הברכה, הבנתה וסגולתה.

והרי כך צריך להתבונן בכל מצוה ומצוה על העיכובים המיוחדים לאותה מצוה. דוגמא בולטת היא מצות מעשר כספים. גם אלו היודעים את כל מאמרי חז"ל המדברים על מעלתה וסגולתה, אם לא יחפשו פתרונות לעיכובים השונים מצד גופם, עד מהרה יתעוררו להם קשיים שונים וישכחו את הכל.

ולמשל, עליהם ליתן את הדעת על הקושי להוציא כל פעם סכום מכובד מן הכיס ולהעניקו לאחרים, ואכן הפתרון שהרבה מצאו לזה, הוא לפתוח חשבון בנק מיוחד שייכנס בו באופן קבוע עשירית מהמשכורת והוא יהיה מיוחד לצרכי צדקה וחסד. וכן עליהם ליתן את הדעת על הקושי לחשב בימינו כאשר ההוצאות וההכנסות נעשות ממילא, את סך הרווחים, וכן הלאה. דוגמא נוספת: מי שרוצה להתחזק לקום בשבת קודש באשמורת הבוקר, כדי להכין את עצמו בכמה שעות של לימוד לקראת התפילה, גם אם ישמע את כל דברי החיזוק על נושא זה, אם לא יתן את דעתו על הקשיים מצד גופו, לא יועיל לו כלום, והרי אינו דבר קל לקום לפנות בוקר... יצטרך הוא לבדוק שמא כדאי לו לנוח במיטתו בצהרי יום שישי, או למעט באכילת מאכלים כבדים בסעודת ליל השבת, וכן הלאה.

עשה ברכתך קבע

מוכרחים אף אנו, למרות שנתעוררנו בלבנו להתחזק באמירת ברכת אשר יצר בכוונה, לבדוק מה הם העיכובים שמונעים

יתנתק מכל עיסוקיו ויהיה כל כולו שקוע בשיחה עם זה שנמצא מעבר לקו הטלפון. גם כאן הציפיה לברך אשר יצר בעת מצוא, תעזור לנו להתנתק בבוא העת מכל עיסוקנו ולצלול בין רגע אל מעמקיה של ברכה זו.

הלא גם בהכנה לתפילה, אין עיקר ההכנה הטבילה במקוה והלימוד, אלו הם רק כלים לסייע לנו בהכנת גופנו ונפשנו, אבל עיקר ההכנה הוא מה שאנו קובעים בנפשנו כי זה עתה אנו הולכים להתעסק בדיבור עם קוננו. כן הוא הדבר לענין ברכת אשר יצר, עצם זה שנכין את עצמנו מראש, יועיל לנו להיות שקועים בברכה זו בכל רמ"ח אברנו ושס"ה גידנו.

עצתו של חסיד בן תשעים

לפנינו עצה נוספת שיש ללמוד אותה מהנהגתו של חסיד ותיק, וכך סיפר לי יהודי: כשהחסיד הנודע רבי אלעזר בריזל זצ"ל היה בגיל תשעים ומעלה, ביקש ממני פעם לאחר צאתו מבית הכסא, שאגיש לו סידור. הוא לבש את המעיל העליון ואת המגבעת, קשר את עצמו עם ה'גארטל', ואז פסע לאטו אל המזוזה. כששאלתי אותו לפשר הדבר, הסביר לי בפניו המסבירות כי בתחילה משראה שקשה לו לכוון היטב בברכת אשר יצר, קבע מנהג לעצמו לברך אותה אך ורק מתוך הסידור, אכן כעבור זמן כשראה שגם יעילותה של עצה זו פוחתת עם הזמן משום שנעשית כמצות אנשים מלומדה, הוסיף וקבע מנהג לעצמו לברך אותה תמיד על יד המזוזה בתור קביעות מקום.

הפלא ופלא! כשקובעים את המקום ואת הדרך לברך ברכה זו, ועומדים על המשמר שלא לוותר על הקביעות, המוח

זמן קבוע מראש, בו אנו נכנסים לבית הכנסת, עומדים במקומנו עם 'סידור' ביד, ומברכים. ברכת אשר יצר תופסת אותנו בלתי מוכנים. אנו יכולים להיות עסוקים מכף רגל ועד ראש, אם בלימודנו אם במלאכתנו, ולפתע יתעורר בנו הצורך להפסיק כדי לנקות את גופנו, וכתוצאה מכך לברך אשר יצר.

דוגמא נוספת המוכרת לכולם: האדם קבע לו זמן לצאת לדרך בשעה שלוש, ויהי בשעה שלוש, בעמדו כבר מוכן ומזומן לצאת, הוא נזכר לפתע שכדאי לו להתנקות עכשיו כדי שיהיה רגוע במשך כל הדרך, והנה הוא צריך כעת להפסיק בשתי דקות, כאשר כולם ממתינים לו, גם להתנקות וגם לברך אשר יצר.

סוף דבר, ברכת אשר יצר פוגשת אותנו תמיד באמצע עיסוקינו וכביכול מפריעה לנו מעיסוקינו, וכי פלא הוא שקשה לנו עד בלתי אפשרי לכוון בה?!

בוקר אערך לך ואצפה

אכן העצה היעוצה היא, להרגיל את עצמנו לזכור מתחילת היום שבמהלך היום תהיינה לנו הזדמנויות נפלאות להודות בהן להשי"ת על בריאותנו באופן כללי, כי אז כשיזדמן לנו לברך אשר יצר, לא יהיה זה כבדרך אגב, אלא נעצור ונברך במתינות כנאה וכיאה לדבר שאנו ממתינים לו מתחילת היום.

הלא תראו במי שמצפה לקבלת טלפון מסוים, שגם אם יהיה עסוק בדבר מה או ידבר עם אדם חשוב, ברגע שיראה שהטלפון יצלצל ויראה על הצג את שמו של פלוני, יעזוב את הכל ויזוז הצדה לענות לו. בין רגע

כדי שנדע שכך הדבר פועל – ברכת אשר יצר ממשיכה בריאות ואריכות ימים.

ולסיום יש להביא את פירושו של הרמ"א ב"דרכי משה" על השייכות שבין "רופא כל בשר" ל"ומפליא לעשות": היות שהקב"ה מרפא את בשרנו, הנשמה יכולה להתקשר בגופנו, והפלא של 'מפליא לעשות', דהיינו ההתקשרות של הדבר רוחני בדבר הגשמי יכול להתקיים, וממילא אנו יכולים לעבוד את ה' ועל כך תודתנו, על הכוח שהקב"ה נותן לנו לעבדו בלב שלם.

והלב נמצאים במלואם בשעת הברכה והברכה פועלת את פעולתה. יש וקשה לנו ללמוד מאותם חסידים שרידי דור דעה אשר היו טפח וטפחיים גבוהים מעל הארץ, אבל הנהגה מעין זו היא הנהגה פשוטה השווה לכל נפש, ובוודאי יכולים אנו לחקות אותה וייטב לנו.

לא לחינם היה חסיד זה חי בטוב ובנעימים עד קרוב למאה שנה, וראה נחת בחייו מבניו ונכדיו וניניו – הוא בירך אשר יצר כראוי! הקב"ה הראה לנו זאת בדורנו,

לזכות ולרפואה שלימה
אברהם אליעזר בן צירל צילה
נרבת ידידינו מחברי 'ועד הפועל'
הר"ר שמואל פנחס טעננברג הי"ד

מדור שבת קודש – צפרא דשבתא לימוד תורה בעניינים הנוגעים למעשה

עשה לך קהילות

בהמשך למה שדובר בשיעורים האחרונים על אודות לימוד התורה בשבת קודש, יש לשים לב אל סדר הלימוד, והנה ידוע שבכל הדורות נהגו להתאסף בשבת אחרי הצהריים לשמיעת דרשה מפי הרב ועשו זאת כמנהג קבוע. ומקור מנהג זה מהמדרש (ילקוט שמעוני פרשת ויקהל) על הפסוק (שמות לה, א): ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו', והובא להלכה בטושו"ע (סי' רצ).

וזה לשון המדרש: רבותינו בעלי אגדה אומרים, מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה 'ויקהל' אלא זאת בלבד. אמר הקב"ה עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפנייהם רבים הלכות שבת⁸, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולכנוס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני. מכאן אמרו משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין בעניניו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג

(נמצאנו לומדים מדברי המדרש, שהתקנה במקורה היתה להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולהורות לישראל הלכות איסור והיתר, ואחר כך נתוספה התקנה לדרוש בחגים בהלכות החגים). אמר משה לישראל, אם אתם עושים כסדר הזה, הקב"ה מעלה עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי, שנאמר (ישעיהו מג, יב) ואתם עדי נאם ה' ואני א-ל.

גודל ענישו של הנמנע מלבוא לדרשה בשבת

ובמסכת גיטין (לח, ב) איתא: אמר רבה, בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון (בעוון שלושה דברים אלו יורדים בעלי בתים מנכסיהם): דמפקי עבדיהו לחירותא (שמוציאים את עבדיהם לחירות ועוברים בכך על איסורא דלעולם בהם תעבודו), ודסיירי נכסייהו בשבתא (ושמטיילין בשדותיהם בשבת קודש ומסתכלין לידע מה הן צריכין), ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא (ושקובעים את זמן סעודתם בשבת בשעה

⁸ מעלה גדולה לדבר, כי כך ילמדו כולם, גם אלו שאין להם חברותא או שאין להם חשק, מה שאינו כן כאשר כל אחד לומד לעצמו.

שהחכם דורש בבית המדרש, והיה להם לקבוע את סעודתם קודם לכן או לאחר מכן כדי שלא להפסיד את הדרשה), דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתא בשבתא (בזמן הדרשה בבית המדרש) ואחת קבעה סעודתא בערב שבת (את עיקר סעודתה קבעה בליל שבת והיה לה לקבוע את עיקר סעודתה ביום, כי כבוד יום עדיף מכבוד שבת), ושתייהן נעקרו (נאבדו מן העולם).

מבואר מדברי הגמרא שכל-כך חשובה שמיעת הדרשה ביום השבת, עד שאלו שמבטלים אותה, יורדים בגלל כך מנכסיהם. אפשר לבאר בטעם הדבר, כי שבת הוא מקור השפע של כל השבוע, וכיון שדרשת החכם שייכת לשבת כפי שיבואר, נמצא שהאוכל את סעודתו בזמן הדרשה, נחשב כמחלל את השבת, והענג שלו נהפך לו לנגע ר"ל, ואז ממילא שורה אצלו קללה תחת ברכה והוא מאבד את נכסיו⁹.

איסור קריאת כתובים בזמן הדרשה

וכן איתא עוד ברש"י על לשון המשנה (שבת קטו, א): כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה, בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן. וזה לשון רש"י: בין שאין קורין בהן - כגון כתובים, ורבינו הלוי אמר דאפילו יחידים אין קורין בהן, כדקתני טעמא משום ביטול בית המדרש, דמשכי ליבא (הכתובים מושכים את לב האדם), ובשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים שעסוקין במלאכה כל ימות החול, ובתוך הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר (כלשון המדרש ממש),

וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים. מבואר שכל-כך היתה חשובה שמיעת הדרשה, עד שראו חכמים צורך לגזור שלא יקראו כתובים כדי שלא יעדרו אנשים מן הדרשה הנמסרת בהלכות איסור והיתר. וזה לשון הרמב"ם (הלכות שבת פכ"ג הי"ט): אף לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש אסור, גזירה משום ביטול בית המדרש, שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא וימנע מבית המדרש.

הנה אנו רואים מכל אלה, שהשבת מלבד מה שנועדה ללימוד התורה, אשר זה כבר נתבאר בארוכה בשיעורים הקודמים, עוד היא נועדה ללימוד עניינים הנוגעים למעשה דווקא, מה שיועילו לאדם להתנהג לפי התורה, עד כדי כך שאסרו מחמת כן ללמוד בשאר דברים בזמן הדרשה.

היצר מונע את האדם מלמוד דברים הנוגעים למעשה

והנה ההבנה הפשוטה בזה היא, לפי הידוע שהיצר הרע משקיע את כל מרצו ודמו כדי שהאדם לא ילמד בדברים הנוגעים לו למעשה; לא אכפת לו שילמד, ואפילו שילמד ברציפות, אך העיקר שלא ילמד בדברים שישנו את תפיסת חייו. וכלשון הבעש"ט הקדוש המובא בצוואת הריב"ש (אות קיז): "אין היצר הרע מפתה את האדם שלא ילמוד כלל, כי ידוע לו שאין שומע האדם לזה, כי כאשר לא ילמוד כלל, לא יהיה חשוב בעיני הבריות ולא ייקרא למדן. אך היצר הרע מפתה אותו שלא ילמוד איזה דבר

⁹ ראה כעין זה בחידושי אגדות מהר"ל (גיטין לח, ב). בנתיבות עולם נתיב העושר פ"ב.

כי דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן הוא מוצא בהן טעם (עירובין נד, ב). סוד זה גילה הקב"ה למשה כאשר ציוה אותו להקהיל את בני ישראל ללמדם הלכות בשבת, וממנו למד שכמו כן יוכלו להשיג את אור הפסח על-ידי שילמדו הלכות הפסח וכן אורוניהם של שאר המועדים על-ידי שילמדו את הלכותיהם. ואם מצוות כל חג וחג הן הכלים לקבלת אורוניהם כדאיתא בספה"ק קדושת לוי, כל שכן הדבר לענין התורה המיוחדת לכל חג וחג, כי התורה משולה לאור בעוד המצוות משולות רק לנר, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור.

מה נאוו לחייך בתורים

וכך הביא בספה"ק "בית אהרן" (שלח) על לשון הפסוק "מה נאוו לחייך בתורים": אדוני אבי מורי ורבי צוק"ל אמר, נאוו לחייך נאים החיות"ן שלך, היינו החיות שמקבלים ישראל בכל עת ועת, כי לחיים הוא לשון חיות, בתורים הוא לשון עת. עם התורות של העתים. היינו דבר בעתו מה טוב כידוע שדורשין הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת ע"כ.

מבואר שהאחד מסייע לשני, הזמן מסייע לתורה השייכת לו, והתורה השייכת לו מסייע לזמן שיאיר אורו בלכות ישראל. ולכן ציוה הקב"ה למשה שיקהיל את ישראל ללמדם הלכות שבת, כדי שיקבלו את אור השבת במלואו.

חיות לששת ימי המעשה

וזה לשון הספה"ק "מגן אברהם"

שיבוא לו יראת שמים מזה, כמו ספרי מוסר או שולחן ערוך לידע הדין על בוריו, אך מפתה אותו שיעסוק תמיד רק בגמרא עם כל המפרשים".

והיות שבימות החול בעלי הבתים עסוקים במלאכה ואין להם פנאי ללמוד את ההלכות הפשוטות הנוגעות לבית היהודי, היתה התקנה שלכל הפחות בשבת קודש יתקאלו כולם בבית המדרש וישמעו מפי החכם את המעשה אשר יעשון, וכדי שיהיה קיום לתקנה זו, גזרו חז"ל איסור לקרות בכתובים בזמן הדרשה.

המשכת אור השבת

אכן בוודאי ישנה גם הבנה עמוקה יותר בטעם הדבר שקבעו ללמוד בשבת דווקא דברים הנוגעים למעשה, ונבאר: הנה פשוט הדבר שתכלית התקנה שתיקן להם משה לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג, אינה רק בכדי שיידעו איך לנהוג להלכה למעשה, כי אי משום הא, כבר היו צריכים ללמוד שלושים יום קודם החג ולא להסתפק בלימוד בחג עצמו (ובאמת כך מבואר בפוסקים הראשונים שתקנה זו ללמוד הלכות חג בחג, אין לה שייכות לתקנה ללמוד את ההלכות שלושים יום קודם החג). אלא ודאי שהכוונה גם למי שכבר בקי בהלכות החג, כי אף הוא יש לו ללמוד הלכות חג בחג, וכמו כן הלכות בשבת, אשר מצוייו זה הוציא משה את תקנתו ללמוד הלכות חג בחג.

וטעם הדבר, כי בהלכות השבת ובאותיותיהן טמון אורו של שבת, ועל ידי שעוסקים בהן, זוכים לקבל את אור השבת,

ואולם לפי המתבאר ישנו חילוק בין שאר המועדים לשבת קודש, כי בעוד בשאר המועדים תיקן להם שילמדו הלכות החג דווקא כדי להמשיך עליהם את אור החג, בשבת קודש לא נצטוו ללמוד הלכות שבת דווקא, אלא הלכות איסור והיתר בכל מקום שהוא, כי העיקר הוא הלימוד בהלכות הנוגעות למעשה אשר גורמות לאדם לשנות את דרכיו.

על דא חלשה דעתו של רבי חייא

והנה במסכת סוטה (מ, א) איתא: ר' אבהו ור' חייא בר' אבא איקלעו לההוא אתרא (נודמנו למקום אחד), רבי אבהו דרש באגדתא, רבי חייא בר אבא דרש בשמעתא (בהלכה), שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו (כולם עזבו את רבי חייא בר אבא שדרש בהלכה, והלכו לשמוע את דרשתו של רבי אבהו שהיתה באגדתא), חלש דעתיה (של רבי חייא). אמר ליה (רבי אבהו, ברצונו לפייסו): אמשל לך משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם, אחד מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית, על מי קופצין? לא על זה שמוכר מיני סידקית?! (נתכוון לומר לו שאדרבא, זה שכולם עברו מרבי חייא אליו, הוא מפני שרבי אבהו מוכר אבנים טובות והוא מוכר רק מיני סדקית). כל יומא הוה מלוה רבי חייא בר אבא לרבי אבהו עד אושפיזיה (עד בית האכסניה שלו), משום יקרא דבי קיסר (משום כבוד המלכות, כי רבי אבהו היה

להמגיד מטריסק זיע"א¹⁰ (פרשת אמור): השבת הוא החיות של כל ששת ימי המעשה, שכולם מתברכים מיניה, ולכן העסק בתורה ותפילה שביום השבת יכניס בו חיות הקדושה בכל ימי השבוע שאחריו.

ביאור הדבר: עם ביאת השבת הראשונה, הכניס הקב"ה נשמה לעולם, ומאז השבת מכניסה חיות לששת ימי המעשה, ובלעדיה לא יהיה קיום לעולם כדאיתא ב'אור החיים' הקדוש. אכן הביטוי לדבר זה אצל האדם הוא, שאם ידע להתנהג בששת ימי המעשה באופן רוחני - יחיה, ואם לאו - לא יחיה. וכדי שבאמת ידע להתנהג בששת ימי המעשה באופן רוחני, לזה הוא זקוק להכין את עצמו בשבת קודש כדי לקבל את אורו, כי אור זה הוא אשר יועיל לו לדעת להתנהג בששת ימי המעשה באופן רוחני.

הא לך שהשבת הוא יום שבו אפשר לו לאדם להכניס בקרבו תורה כזו שתגרום לו לשנות את מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו, בששת ימי המעשה. זו היא סגולת השבת, כי לשם כך ניתנה השבת מלכתחילה, כדי שהשבת תעניק חיות לאדם לכל ששת ימי המעשה. נמצא שהשבת ניתנה כדי שילמדו בה דווקא לימודים כאלה שעתידיים לשנות את דרכי הלומד, כי על ידי כך דווקא ימשיך על עצמו את אור השבת לקבל חיות לששת ימי המעשה. ולכן ציוה הקב"ה למשה שיקהיל את בני ישראל ללמדם הלכות שבת, ומזה למד גם לענין שאר המועדים ותיקן להם לישראל ללמוד הלכות חג בחג.

¹⁰ יומא דהילולא ביום ב' תמוז. כתב בהקדמת ספרו: "הנני מברך את כל אשר יקח את הספר הזה כי יתמשכו עליו חסדים רבים למלאות כל משאלותכם בנים ובני בנים". ואכן עדויות רבות ישנן ממשפחות שציפו לזש"ק שנים רבות, שכאשר הכניסו את הספר הזה לביתם, נפקדו באופן פלאי.

בחכמה ודעת. ובעבור זאת היתה כוונתו של אדוננו התנא רבי מאיר ע"ה (סנהדרין לח), שהיה דורש שליש הלכות, שליש אגדות, שליש משלים, כדי למשוך לב המון העם לשמוע ההלכות, על-ידי שני שלישים של אגדות ומשלים.

והוסיף שם: וכן תמצא בשבת (דף ל) שאול שאלתא מרבי תנחום, מהו לכבות הנר מפני החולה בשבת, והוא פתח ואמר תחילה דברי אגדה ארוכה, ורק אחר-כך, בסוף דבריו, השיב להם תשובה בקצרה על שאלת הדין הנזכר. ופירש רש"י ז"ל שם, שכך היו רגילין לפתוח באגדה תחילה, כדי למשוך לבבות השומעים לשמוע את ההלכה.

ומסיים שם: על כן אנכי הצעיר, אחר שנת תר"ל, עלה בלבי להזכיר בתוך הדרשה שעל הפרשה שאנכי דורש בציבור בכל שבת, איזה הלכות מעניינים הנזכרים באו"ח ויו"ד, והייתי מקשר תחילת ההלכות עם הדרשה שעל התורה, ואחר ההלכות אסיים הדרשה בפסוקי ההפטרה...

נמצא לדברי הגאון 'בן איש חי' זצ"ל שלא די לא לדרשן במה שיוסיף איזו הלכה לאחר הדרשה, כאשר השומעים כבר נמצאים אז עם רגל אחת בחוץ, אלא הוא צריך להיות אומן במלאכתו ולדעת לשזור את ההלכות תוך כדי אמירת הרצאת הסיפורים והמשלים.

חסידים ואנשי מעשה

ולענייננו, מי שיודע שאם יקבע לעצמו לימוד בחברותא לשבת אחר הצהריים בענייני הלכה בלבד, לימודו לא יחזיק זמן רב, עליו לנקוט בעצתו של הבן איש חי ולחפש איך יהיה לו עונג מלימודו

מקורב למלכות), ההוא יומא אליה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה (באותו יום ליווה רבי אבהו את רבי חייא עד בית האכסניה שלו כדי לפייסו, ואעפ"כ לא נתיישרה דעתו של רבי חייא).

והנה במושכל ראשון מפרשים אגדה זו כפי שמצוי בקרב האנשים הפשוטים, שכאשר אחד משקיע זמן רב להכין דרשה ובסוף רואה שכולם עוזבים אותו ועוברים לדרשתו של חכם אחר פה מפיק מרגליות, הדבר מדאיב את לבו. אולם הב"ח (סי' רצ) פירש שמפני כך חלשה דעתו של רבי חייא משום שבשבת יש לדרוש בהלכה למעשה, והנה בא חכם אחר ודורש באגדה, ומיד כולם עוזבים את ההלכה ועוברים לשמוע מעשיות ומשלים...

מעשה אומן – אגדה משולבת בהלכה

אולם השאלה הנשאלת היא מה נעשה והציבור מאז ועד היום אינו מעוניין כל-כך לשמוע הלכות קשות, ומעדיף לשמוע דברי אגדה. צא ושאל כל גבאי בית כנסת שיש לו קצת נסיון ויעיד לך שאם תקבע שיעור בהלכה בלבד, השיעור לא יחזיק זמן רב, ואף אם יחזיק, ישתתפו אף מעטים.

אכן הגאון 'בן איש חי' זצ"ל הציע לזה פתרון, לפיו יש לשלב את שניהם יחד, וזה לשונו (בהקדמה לספרו): אמנם הדבר ידוע כי לדרוש בהלכות בלבד אין לב המון העם נמשך אחריהם, אלא צריך שיהיה עיקר הדרש ורובו בדברי אגדה ומוסר, ויזכיר גם כן הדרשן באמצע מן פסקי הלכות, על-ידי הקשר שיקשרם בדרשה שדורש על המקרא, כדי למשוך לב העם אל הדברים האלה

ולבבו ימשך אליו ותוך כדי יהיו שזורים בו עניינים אשר ישנו את לבבו, כך שתכנס בו החיות הדרושה לששת ימי המעשה. ואכן כך היו חסידים ואנשי מעשה לומדים כל השבת תורה באופן זה, וזאת לאור מה שדובר בשיעורים הקודמים שלימוד התורה בשבת הוא לאו דווקא כשיושבים על יד הספר, אלא גם כששומעים סיפור מהצדיקים או מאמר קדוש שיצא מפיהם, מאמצים אותם ומשנים על ידם את

תפיסת החיים. והרי זהו כוחה של 'ווארט' חסידי, שאע"פ שהיא קצרה ואינה בנויה גג על גג, ביכלתה לחדור לחדרי בטן ולשנות את האדם. ואפילו בשעת התפילה לומדים תורה, כי כל אימת שמקבלים הבנה חדשה בפסוק מפסוקי דזמרה וכדומה, הארה חדשה היא מתורת ה', וכך לומדים מביאת השבת ועד צאתה באופן שמקבלים חיות חדשה המחיה את כל ששת ימי המעשה.

מדור הילולא דצדיקיא

רבינו חיים בן עמר וספרו אור החיים על התורה

שולחנו הטהור בליל שבת, ולפי עדותם של זקני החסידים, היו יכולים כל שבת לדעת מראש לפי אורך פירושו של ה'אור החיים' הקדוש באותה פרשה, מתי ייכנס לערוך את שולחנו.

מוזכך את הנפש ואת הרוח

בטרם נמשיך אל הדיבור השני שיצא מפי הרה"ק מרוז'ין, יש לעצור ולשאל מה שרבים שואלים: היתכן שספר ה'אור החיים' הקדוש החליף את ספר הזוהר הקדוש?! הלא ספר הזוהר הוא קודש קדשים, ומי יוכל לומר שכיום לא הוא מסוגל לטהרת הנשמה כי אם ספר ה'אור החיים' הקדוש?

התשובה לשאלה זו מצאנו בעובדא שסופרה על-ידי הרה"ק רבי חיים מאיר מוויזניץ זיע"א: הרה"ק מרוז'ין זיע"א מצא את חתנו הרה"צ ר' דוד היילפרין זצ"ל בעת חתונתו קורא בספר הזוהר. שאל אותו לדעת במה הוא עוסק. ענה לו חתנו: קורא אני בספר הזוהר, אשר לפי המקובל הוא מוזכך את הנשמה.

אמר לו הרה"ק מרוז'ין: הרי אמרו שבעשה שהאדם חוטא נשמתו בורחת ממנו, ומעתה מה יועיל לו לאדם חוטא כשיקרא בספר הזוהר, הלא נשמתו אינה נמצאת אצלו, ואת מי יזכך? שאל אותו חתנו כדת מה יעשה לזכך את נשמתו. אמר לו הרה"ק

שתי תועלויות בלימוד הספר

הנה הלומד תורה באופן כללי יש לו שתי תועלויות מלימודו, האחת מה שנשמחו מתדבקת באותיות התורה ונעשית יותר זכה וקרובה אל השי"ת, והשניה מה שהוא לומד איך להתנהג, מה יעשה ומה לא יעשה, מה עיקר ומה טפל וכן הלאה. והדברים מבוארים ופשוטים שכלל שהתורה שהאדם לומד גבוהה יותר, וצדיקים העידו עליה שמחברה למד תורה לשמה במדרגה גבוהה מאוד, יכולים לומדיה להשיג ממנה את שתי התועלויות הנ"ל ביתר תוקף.

מסוגל לטהרת הנשמה

ואכן שני דיבורי קודש שיצאו מפי הרה"ק מרוז'ין זיע"א מעידים על כי שתי התועלויות הנ"ל קיימות בספר ה'אור החיים' הקדוש יותר מבשאר ספרים. הדיבור האחד יצא מפי הרה"ק מרוז'ין בזה הסגנון: כפי שבדורות הראשונים היה ספר הזוהר מסוגל לטהרת הנשמה, כך בדורנו ספר ה'אור החיים' הקדוש מסוגל לטהרת הנשמה.

בנו הרה"ק מטשארטקוב זיע"א אמר, שמאז שמע דיבור זה יוצא מפי אביו הקדוש, נעשה אצלו הדבר כחוב גמור לסיים את כל פירושו ה'אור החיים' הקדוש מידי שבת בשבתו. קבע לו הרה"ק מטשארטקוב מנהג לסיים את כל הפירוש בטרם נכנס לערוך את

ודבר זה הוא פלא שמימי, כי הנה אותם יסודות שהבעש"ט הקדוש קבע אותם לחיות על פיהם, הם דברים שלא היו מקפידים עליהם כל-כך לפניו, וכשבא הבעש"ט הקדוש ועורר עליהם, היו בבחינת תורה שבעל פה, ורק לאחריו נרשמו הדברים על ידי תלמידיו הקדושים. והנה באותו זמן ישב לו צדיק זה בריחוק מקום מבלי לפגוש את הבעש"ט הקדוש אף לא פעם אחת, והעלה בחיבורו את כל אותם יסודות שהבעש"ט הקדוש עורר עליהם.

הוא אשר דיברנו שספר ה'אור החיים' הקדוש, מלבד התועלת שיש ללומד אותו לטהר את נשמתו, הוא גם מלמדו בינה איך להתנהג על-פי יסודי החסידות, איך ובאיזה אופן לעשות את צרכיו הגשמיים, ואיך ובאיזה אופן לתקן ולשכלל את ענייניו הרוחניים.

כך העיד הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל¹¹, על עצמו שמאז התחיל ללמוד בספר ה'אור החיים' הקדוש בקביעות נשתנה ונעשה לאיש אחר. ומפי קדוש הרה"ק רבי יוחנן מסטאלין זיע"א יצא שה'אור החיים' הקדוש מגביה כל אדם לפי מדרגתו.

גודל פרישותו וטהרתו

בדברנו על קדושת הספר ועל כוחה לטהר את הנשמה וללמד לאדם בינה, מן הראוי להביא מעט מזעיר מגודל קדושתו ופרישותו של מחברו רבינו חיים בן עטר זיע"א הנקרא על שם ספרו "ה'אור החיים' הקדוש".

מרוזין: למד ספר ה'אור החיים' הקדוש אשר מזכך את הנפש ואת הרוח, וכשתזכך את הנפש ואת הרוח, ממילא תשוב הנשמה אליך.

כעת מובן לנו הפלא ופלא מדוע הכביר כל-כך הרה"ק מרוזין במילים, ואתו עמו כל הצדיקים רועי החסידות על גודל מעלת הלימוד בספר ה'אור החיים' הקדוש ותועלתו לטהר את הנשמה, כי ידעו שלפי ירידת הדורות, דווקא ספר ה'אור החיים' הקדוש הוא התרופה באשר הוא מזכך את הנפש ואת הרוח.

כך מסופר שפעם נודע לו להרה"ק מסקווירא זיע"א שאברך פלוני יעץ לבחור אחד ללמוד בליל שבת גמרא דווקא, כנמקו כי לימוד גמרא עדיף על לימוד ה'אור החיים' הקדוש. רגז עליו הרה"ק באמרו: מנין יודע זאת האברך?! הלא הלימוד בספר ה'אור החיים' הקדוש דווקא יזכך את נשמתו, וכשנשמתו תזדכך גם לימוד הגמרא שלו יהיה יותר בטהרה!

מקור ליסודות החסידות

וכעת נעבור אל הדיבור השני שיצא מפי הרה"ק מרוזין זיע"א, וזה סגנונו: הספר החסידי הראשון שעל החסידים ללמוד, הוא ספר ה'אור החיים' הקדוש. כך העיד הרה"ח רבי משה ווייס זצ"ל המכונה ר' משה בטלן, אשר היה בקי בדברי ה'אור החיים' הקדוש והיה עוסק כל ימיו ללמדו לאחרים, שאין שום יסוד מיסודות החסידות שאינו מופיע בדברי ה'אור החיים' הקדוש.

¹¹ מגדולי רבני גאליציע שימש ברכנות 'אזולוביץ' ו'טארנא'. חיבר כמה ספרים 'מנחת פתים' 'אמרי יושר' ו'טל תורה', מגדולי חסידי טשארטקוב.

בקשתם.

נהנה מזיו השכינה

הרה"ק מצאנז-קלויזנבורג זיע"א אמר פעם באחד משיעורי החומש רש"י שלו בדברו על המושג "ליהנות מזיו השכינה": אין אנו קטני ערך יכולים להשיג דבר זה, שהרי אנו עסוקים באכילה ושתייה, ורק הפרושים מתענוגי העולם הזה כגון ה'אור החיים' הקדוש, יכולים להשיגו. ואמר שיכולים לראות מלשונותיו של ה'אור החיים' הקדוש הפזורות בספרו אחת הנה ואחת הנה, באיזו מדרגה גבוהה של קדושה ופרישות היה.

והאמת שהספר המגדיר באופן המושלם ביותר את ה'אור החיים' הקדוש, הוא ספרו שלו בעצמו - "אור החיים". אם זה בלשונותיו המלהיבים שכתב בפרשת יתרו קודם קבלת התורה על אודות החשוק ונחשק, ואם זה במה שכתב בפרשת אחרי בעניין דביקות נעימות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות וכו', אשר המגיד הק' ממעזריטש זיע"א אמר עליו שהיה לו עשר פעמים מסירות נפש בכתבו אותו.

גדלות נשמותו

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמאנא זיע"א כתב בספרו "נתיב מצוותיך" (שביל האמונה פ"א או"ט): רבינו אור החיים אמר עליו מוריניו הבעש"ט, שנשמתו מרוח דוד של אצילות, ובכל לילה שמע תורה מפי הקב"ה, ורוב קדושתו אי-אפשר לכתוב, והיה מיורדי המרכבה וגילוי נשמות

הבעש"ט הקדוש העיד על ה'אור החיים' הקדוש, שלגודל קדושתו היה טובל במקווה כל פעם לאחר עשיית צרכיו, ואפילו כשהיה יוצא להסך את רגליו (ואף הבעש"ט נהג כן)¹². ולא זו בלבד, אלא אף היה מחליף אז את בגדיו בבגדים מכובסים.

כך העירו את ה'אור החיים' מדביקותו

פעם נגזרה גזירה על אחת הקהילות, התועדו ראשיה לטכס עצה כדת מה לעשות לביטול הגזירה, ולאחר דין ודברים, גמרו אומר לשלוח משלחת אנשים חשובה אל ה'אור החיים' הקדוש שיפעל בקדושתו לביטול הגזירה...

כשבאו אנשי המשלחת לבית מדרשו של ה'אור החיים' הקדוש, ראו שהוא שרוי בדביקות ואינו מצוי בהאי עלמא כלל. לא העזו לגשת אליו כי פחדו שלא להפסיקו מדביקותו. המתינו והמתינו, אך ה'אור החיים' הקדוש לא נע ולא זע. הם ידעו שאם רק יגעו בבגדיו יתעורר מדביקותו, כי לגודל קדושתו וטהרתו לא יסבול שיגעו זרים בבגדיו, אבל גם את זה פחדו לעשות.

משראו שאין להם ברירה אחרת, הביאו תינוק אחד שלא טעם טעם חטא, טבלוהו והלבישוהו בגדים חדשים, והורו לו להתקרב אל ה'אור החיים' הקדוש ולגעת לו נגיעה קטנה בבגדו. התינוק עשה כמצוותם, וכיון שנגיעה אצבעו בבגדו של ה'אור החיים' הקדוש, מיד נתעורר מדביקותו ויכלו לגשת אליו ולשטוח בפניו את

¹² כמו בבית המקדש (יומא כח, א).

ומדרגות ורוח הקודש אמת עכ"ל.

במתיבתא דרקיעא

והוסיף שם לענין מה שכתב ה'אור החיים' הקדוש כמה פעמים בספרו "ראשון לציון" - "ובחלום אדבר בו ככתוב הזה", אשר לפי משמעותו נתכוון לומר שקיבל את הפירוש שפירש בחלומו, האמת שקיבלו בהקיץ בהיותו במתיבתא דרקיעא, אלא שבענוותנותו הסתירו בלשונו זו. וכן מקובל מהצדיקים, שכל מקום שכתוב בספר ה'אור החיים' הקדוש "שמעתי", הכוונה ששמע ממתיבתא דרקיעא.

הנה לפנינו דוגמא אחת נפלאה: בפרשת ויחי (מט, יא) כתב ה'אור החיים' הקדוש שלסטרא אחרא יש זכר ונקבה, וכתב בלשונו: ובחזיון הראוני בחלום שהאבקתי במלחמה עם הזכר ויהי נקל בעיני להכניעו והפלתי אותו בכוחי, ולנקבה נתאמצתי בכל כוחי כמה פעמים, ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כבעלה הזכר. ובא אחריו הרה"ק בעל 'באר מים חיים' זיע"א וכתב בספרו (פרשת שופטים) שלא בחזיונו ארע הדבר הזה, כי אם פעל ועשה כן ממש, וזה לשונו: ועיין בדברי הרב הקדוש בעל 'אור החיים' בפרשת ויחי, שהוא בעצמו נלחם בהם ונתגבר על הזכר תיכף והפילו לארץ, ולא כן בנוקבתו, כי היה לו יגיעה רבה והפילה גם כן, אך לא כבעלה הזכר.

ומה אנו צריכים יותר מהלשון שבה פתח את ספרו אור החיים: **נפתחו השמים ואראה מראות אלוקים**, בורא קצות הארץ, ואתבונן במה שהורשיתי להתבונן...

על סיבת נטישתו את טבריא

יש סיפור מקובל בקרב זקני טבריא על הסיבה בגינה לא השתקע ה'אור החיים' הקדוש בעיר טבריא, ואף זה בידו לגלות מעט מזעיר מגודל קדושתו. וזה תוכן הסיפור: בביתו של הגאון רבי חיים אבולעפיה זצ"ל אב"ד טבריא היתה משרתת בעלת זקנה מופלגת, כבת מאה ועשר, ולה הרגל מגונה לשתות מהטיפה המרה עד כדי נפילה ארצה מתוך שכרות.

באחת השבתות סעד ה'אור החיים' הקדוש בבית הרב אבולעפיה, והרב אבולעפיה הושיבו בראש השולחן, בעוד הוא עצמו, בעל הבית, יושב מן הצד. כששאלה אותו אשתו הרבנית מדוע הוא מושיב את האורח בראש השולחן, ענה לה: הוא גדול ממני. כשהגישו את הדגים, סירב ה'אור החיים' הקדוש לטעום ממנו. כשראה שכולם ממתינים לו, אמר: מה, אינכם רואים את רוח הטומאה השורה על הדגים?! נענה הרב אבולעפיה לעומתו: הנה אתם רואים את מה שאני איני רואה....

לא עבר זמן רב והנה נשמע קול צעקה ומרה כי המשרתת הזקנה שבקה חיים לכל חי. אז נודע שכאשר באו לקרוא קודם הקידוש, ראו אותה במיטתה ועיניה עצומות, וחשבוה לשיכורה מחמת הרגלה הישן להסתאב ביינה, אך באמת כבר שבקה אז חיים, וזו היתה רוח הטומאה שה'אור החיים' הקדוש ראה על הדגים מחמת טומאת המת. כשראה ה'אור החיים' הקדוש שבגרמתו חלשה דעתו של הרב אבולעפיה, נמלך בדעתו שלא להשתקע בטבריא.

ויקרא שמו בישראל חיים

מסופר על החסיד הנודע מיקירי קרתא דירושלים, ר' נטע פריינד זצ"ל, שלא זכה שנים הרבה לבן זכר, עד שהבטיח שאם יזכה לבן זכר יקרא שמו בישראל "חיים" על שם ה'אור החיים' הקדוש, ונושע בבן זכר. אך דא עקא שהיה אז מיד לאחר פטירת זקנו ר' דוד והתלבט כדת מה לעשות. עלה בדעתו לקרוא לרך הנולד "חיים דוד" כשם שניהם, והלך לשאול בעצת הרה"ק מבעלזא זיע"א. אמר לו הרה"ק בכחאי לישנא: התרצה לצרף כחדא שם של בשר ודם ושם של מלאך? ! הלא זקנך היה בשר ודם ואילו ה'אור החיים' הקדוש היה מלאך! עשה החסיד כדבריו וקרא את בנו בשם חיים, והנה הוא נמנה על חשובי החסידים בירושלים ומפיץ את אור התורה והחסידות לעדרים הצמאים לדבר ה'.

עם הבעש"ט הקדוש

ולענין מה שהובא לעיל שכל יסודות החסידות מבוארים בחיבור ה'אור החיים' הקדוש, ומי שיתעמק בחיבורו להבינו ימצא אותם, יש להביא את מה שאמר הרה"ק רבי יהודה צבי מסטרעטין זיע"א: ה'אור החיים' והבעש"ט - אחד מהם היה נפש דוד ורוח שלמה, והאחר נפש שלמה ורוח דוד, ולכן שררה אהבה עזה ביניהם הגם שלא נתראו מעודם.

עוד אמר שאילו היו מתראים פנים אל פנים, היו מתאחדות נפש דוד עם רוחו ונפש שלמה עם רוחו והיה נעשה התיקון השלם, ועיכבו עליהם מן השמים שלא להתראות פנים אל פנים משום שלא הגיעה עדיין עת קץ.

האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש

זיע"א אמר (פרשת ויחי), שכך יצא מפה קדוש הבעש"ט זיע"א, שכל פעם שהוא נכנס להיכלו של משיח, הוא רואה שה'אור החיים' הקדוש הקדימו וכבר הוא נמצא שם. הגה"ח הנודע ר' משה מידנר זצ"ל מסר, שהבעש"ט אמר על ה'אור החיים' הקדוש שלושה דברים: הוא חכם גדול, ניצוץ של משיח, ובעל בכי.

עוד יצא פעם מפי הבעש"ט הקדוש: ראיתי את ה'אור החיים' הקדוש יושב על כסא בהיכלו של משיח והוא מעיין בספרו, ודרכו קרובה לדרכנו.

יסודות החסידות

הנה אחד מיסודי החסידות הוא מה שפעל הבעש"ט הקדוש הרבה, שהגישה אל לימוד התורה תהיה אחרת בתכלית מגישתם של המון העם קודם לכן. כך לימד את תלמידיו שילמדו תורה בענווה, בקדושה ובטהרה, ושיהרהרו בתשובה קודם הלימוד. וכך אנו מוצאים את ה'אור החיים' הקדוש במקומות הרבה בספרו, מדבר מפורשות איך התורה באת ללמדנו שניגש אל הלימוד מתוך ענווה וחשבון הנפש וכדי ליחד שם יו"ד ק"א בוא"ו ק"א.

עוד בא הבעש"ט הקדוש להשריש את יסוד הדביקות, והוא להוציא מלב האומרים שדי לו לאדם במה שהוא יודע שאותיות התורה קדושות וגבוהות ולומד אותן, אלא עליו לזכך את גופו ונשמתו על-ידי לימודו, עד שיעלה ויתדבק בשכינה עצמה. וכך הוא לשונו של ה'אור החיים' הקדוש על הפסוק (דברים ל, כ) לאהבה את ה' אלוקיך לשמוע בקלו ולדבקה בו כי הוא חיך ואורך ימים:

פירוש, שטעם חפץ בחיים הוא לאהבה את
 ה' לשמוע בקולו וגו', ונתן טעם 'כי הוא
 חייד', כי מה לאדם חיים אם לא רצונו
 יתברך, שעשיית רצונו היא תסובב שידבק

האדם בקונו, כאומרו ולדבקה בו, וזה הוא
 עצמו החיים בעולם הזה ואורך ימים לעולם
 הבא, והוא אומרו 'ואורך ימיו'.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מדור הילולא דצדיקא

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה ב"ר צבי הירש זיע"א –

האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג

הסתלק לגנוי מרומים ביום ט' תמוז ה'תשנ"ד

אם תשרפני באש...

מרגישים הם שהוא מבין ללבם מאחר שהוא עצמו היה שם, ואכן כזה היה כוחו הנפלא של רבינו לחזק לבות אחרים לאחר השואה. כך כתב ה'אור החיים' הקדוש על הפסוק "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה", שמשא רבינו התייצב בפני בני ישראל ואמר: ראה אנכי, הסתכלו עלי ותראו, שהרי עשיר אני, גדול מאוד וגיבור ומלך, ועם כל זה אני אומר לכם שכל אלה אינם שווים אל מול הטובה המזומנת לשומר את מצוות ה' בעולם הבא.

בדומה לכך התייצב רבינו בפני השרידים המוצלים מאד, אחד מעיר ושניים ממשפחה, ואמר להם: "יודע אני בדיוק רב איך מרגיש יהודי שאבד לו הכל, וכמה קשה לו כאשר מחשבותיו מציקות לו לאמר – שמא הקב"ה עזבני ח"ו", וכך היה נוגע בנימי נפשם ומסייע בעדם לקום מעפר ולהבנות שוב מן היסוד.

מלאך מליץ יושר

לפנינו סיפור נפלא על גדולתו של רבינו: כמה שנים לאחר המלחמה העמידו הרשויות באמריקה לדין, יהודי אחד שהיה מאנשי הקאפ"ו ואשר היה אחראי לעינויים של אחיו היהודים והוצאתם להורג. נודע אז לרשויות כי רבינו היה אז תחת שליטתו של

בספר "חובת הלבבות" הביא מה שהיה חסיד אחד אומר כשהיה קם בלילה (שער אהבת ה' פרק א): אלוקי! הרעבתני ועירום עזבתני, ובמחשכי הלילה הושבתני, ובעוזך וגדלך נשבעתי, אם תשרפני באש לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך...

רבינו היה דוגמא חיה לכך, רבינו שתה את כוס התרעלה עד תומה, את אשתו ואת אחד עשר בניו איבד בשואה האיומה הי"ד, ומלבד כל אותם יסורי הנפש המתלווים לכך, היה סובל הוא עצמו יסורי הגוף קשים ומרים, לא רק בהיותו בין טלפי החיה הנאצית, אלא גם לאחר מכן כאשר נדבק במחלת הטיפוס ושכב חודשים ארוכים ברחפו בין חיים למוות. ותוך כדי סבלותיו היה חוזר שוב ושוב על דברי בעל חובת הלבבות – אם תשרפני באש לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך...

מקים מעפר דל

לא את עצמו בלבד חיזק, אלא גם את האחרים שהתהלכו אז כצללים לאחר שעברו ברגליהם בשבעה מדורי הגהינום. הלא כלל מפורסם הוא שמי שעבר בעצמו סבל רב, יותר קל לו לגעת בנימי נפשם של אחרים, כי

שמתחולל בלבות הצעירים, וזה מה שהעניק לו הכוח להשפיע על התלמידים הצעירים באופן מבהיל על הרעיון. כך מסופר למשל, שבחזקו פעם בחור אחד שהתדרדר במדרון התהום, אמר לו הבחור שאינו רוצה להקשיב לדבריו, כי אז יוכרח להפסיק ללכת לתיאטרון. אמר לו רבינו: אל דאגה! אני אקנה לך כרטיסים לתיאטרון...

בנו יבדלחט"א האדמו"ר מצאנו שליט"א סיפר שכאשר בנו את בית החולים לניאדו בעיר נתניה, הגיעה הצעה מארגון שהתעסק בקירוב רחוקים, היות שהחולים הנמצאים בסכנה מוכנים יותר לשמוע ולהתקרב, שיבואו אלו וידברו אתם על ה' ועל תורתו.

כשנודמן להיות אצל אביו בארה"ב, העלה בפניו את ההצעה. הזדעק אביו ואמר: חס ושלום! וכי רשאים אנו לנצל את מצוקתם של בני האדם?! לא ולא! אפילו עם היולדות לא תעשו כן! אלא תטפלו בכולם בפנים מאירות ובמסירות, וכשיראו אלו איך אנשים יראים ושלמים דואגים לאחרים במסירות אין קץ, יתקרב ממילא לאבינו שבשמים. כזה היה כוחו של רבינו להבין ללבו של הזולת, ואז להעלותו עד למעלה.

חוק נתן ולא יעבור

את הסיפור הבא העלה רבינו עצמו על הכתב: בהיותו במחנות, שם היו עובדים בעבודת פרך מבוקר ועד ערב, ולאחר מכן נשכבים לנוח על דרגשים רעועים של עץ, ניגש אליו פעם יהודי אחד פרופסור מלומד ושאלתו בפיו: הלא כפי שאנו רואים, מצב זה נמשך כבר כמה שנים, וכל יום אנו רואים

איש זה ושיוכלו לקבל ממנו עדות מפורטת על מעלליו. שלחו המה הזמנה לרבינו שיבוא להעיד, אך רבינו סירב להיענות לה באמרו שאין הדבר נוגע אליו. משראו שאינו נענה להזמנתם, שלחו לו הזמנה בשנית בה הודיעו לו שהוא מוכרח על-פי החוק להתייצב ולהעיד על מעללי האיש, אך רבינו לא נבהל והוסיף לעמוד בסירובו.

הלכו ואמרו לשופט שהאיש שהוא מבקש שיבוא להעיד, הוא רב גדול ואין זה לפי מידתו לבוא ולהעיד בבית המשפט. אמר השופט: אם כן אלך אני לביתו לשמוע את עדותו. אמר ועושה. משראה רבינו שאינו יכול להשתמט, אמר לשופט: מי שלא היה במחנות ההשמדה, אשר שם גזלו מבני האדם בכל דרך את הצלם האנושי שלהם, לא יוכל לעולם להבין מה עוללו הנאצים ועוזריהם לקרבנותיהם, ומעתה אדם כמוך המתהלך לו בארץ אמריקה מדושן עונג, היכול תוכל לדון רשע כזה אשר אין לך השגה מה עולל לבני עמו?! אני מתחנן בפניך – סיים רבינו את דבריו – שתפטור אותי מלמסור עליו עדות.

דברי רבינו עשו רושם עז על השופט ואכן פטר אותו מלמסור את עדותו. אמר לאחר מכן רבינו: אם הגוי הערל הזה הבין אותי, בוודאי ובוודאי שלמעלה בשמים מבינים את מה שנעשה לבני עמנו, ובוודאי יליצו יושר בעד כל אלה שעברו את תלאות השואה הגם שנכשלו בנסיונות של אמונה.

בעבותות של אהבה

כוחו הגדול להבין ללבו של הזולת לא הסתכם במה שנוגע לתלאות השואה בלבד, אלא התרחב גם במה שנוגע למה

— יש תקופות של בוקר ויש תקופות של לילה, יש תקופות של אור ויש תקופות של חושך, אבל תמיד לאחר תקופת החושך, בא תקופה של אור. וגדולה תקופת האור מתקופת החושך, כמו שנאמר כי רגע באפו — החושך הוא רק רגע אחד ואז מאיר אור גדול לאורך ימים ושנים.

עבודתנו היא להאמין בתקופת החושך כי הנה עוד מעט קט תזרח השמש, ויש ליטול לכך דוגמא מדרך העולם, ישנן תקופות שבהן המניות (stocks) בכל העולם יורדות עד לתחתית (כגון בתחילת תקופה זו) ואז רבים מפסידים את כספיהם, אולם אין עובר זמן רב והן חוזרות ועולות, ואז ישנם אנשים שמרוויחים הון רב, ומי הם אותם אנשים? הם אלה שמאמינים בשעת ירידת המניות כי עתידות הן עוד מעט קט לעלות.

מי שמאמין בשעת החושך, הן כשקשה לו בגשמיות והן כשקשה לו ברוחניות, שהקב"ה עתיד עוד מעט קט להאיר לו, תהיה לו תקומה גדולה וימצא את עצמו מרויח כפל כפליים. הלא כפי הידוע גם מצבו הרוחני של המון העם קודם השואה לא היה בכי טוב, והנה זרח האור ונעשתה עלייה גדולה בכל ענייני הרוחניות.

כי חמת אדם תודך

רבינו היה דוגמא חיה של מי שהתקרב וקירב אחרים בהיותו בתוך החושך, וכיון שעשה כן מתוך החושך, זכה לעשותו מתוך האור, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה אמר (תהלים עו, יא): כי חמת אדם תודך שארית חמות תחגור, ופירש רבינו יונה (שערי תשובה שער ד): כאשר צער האדם

את המוות לעינינו; מה יהיה סופנו? השיב לו רבינו על אתר: היטלר וכל חיילותיו ייאבדו מן העולם ולעם ישראל תהיה תקומה גדולה.

כשראה הפרופסור את רבינו אומר זאת בבחירות גדולה, שאל אותו: ראבינער! הנביא אתה?! נענה לו רבינו ואמר: אינני נביא ולא בן נביא, ובכן אם היית שואל אותי על עצמי, מה יהיה אתי, לא הייתי יכול ליתן לך תשובה, כי איך אדע מה נגזר עלי משמים, אבל היות ששאלת אותי על כלל האומה הישראלית, אני יכול לומר לך באופן ברור שתהיה להם תקומה כי האומה הישראלית תשאר חיה וקיימת לנצח נצחים, ולא צריך להיות נביא בשביל זה.

והמשיך רבינו: הנה כעת לילה, אם אומר לך שמחר בבוקר תזרח השמש, היית אומר עלי שאני נביא? בוודאי שלא, שהרי העולם כבר קיים אלפי שנים ואף פעם לא נשתנה סדרו; כל יום השמש שוקעת לקראת ערב וזורחת לקראת בוקר. כך הוא לענין קיום האומה הישראלית, הרי בכל הדורות ביקשו אומות מאומות העולם לכלותנו, וסוף דבר היה שמהם לא נשאר זכר ואנו נותרנו חיים וקיימים, דבר זה נעשה כחוק קבוע שלא ניתן לערער.

מתוך החושך מאיר האור

הנה יסודו זה של רבינו, הוא יסוד עצום שיכול להיות לעזר לכל אחד ואחד מאתנו. בני ישראל עוברים מידי פעם תקופות קשות (בדומה לתקופה זו שאנו עומדים בה כעת), עלינו ללמוד מנסיון העבר שהתקופות האלה סופן לחלוף ואז יאיר האור. להגיד בבוקר חסדך ואמנותך בלילות

יודה אותך, כלומר **שיודה אותך האדם בעת**
צער, מלשון (איוב ו, ב): "לו שקול ישקל
כעשיי", שעניינו הצער, "שארית חמות"
שהיו מפותחות לבא על האדם, כענין
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

שנאמר (מלכים א כ, יא): "אל יתהלל חוגר
 כמפתח", **תחגור ותעכב אותם ולא תביאם**
עליו, וזה הדרך משל למפתח החרב ומשיב
אותה אל נדנה.